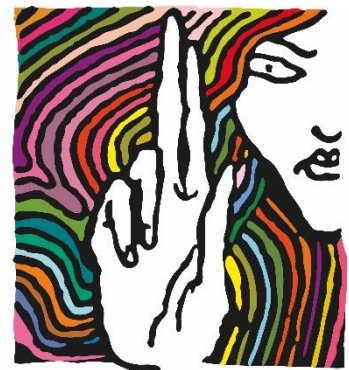

Képernyőn az igazság

– elektronikus kapcsolattartás a
büntető igazságszolgáltatásban

Magyar Helsinki Bizottság

A kutatási jelentés szerzői: Krámer Lili (szerk.) és Lukovics Adél

Lektorálta: Ivány Borbála és Moldova Zsófia

A kutatási interjúkat Ivány Borbála, Krámer Lili, Lukovics Adél, Moldova Zsófia és Szegő Dóra készítették.

Lezárva: 2021. november 30.

Tartalom

1. Bevezetés	4
2. Jogszabályi keretek: távmeghallgatás a COVID-19 járvány kitörése előtt és után	4
2.1 Problémafelvetés: a terhelti jogok érvényesülése a távmeghallgatás során	4
2.2 A távmeghallgatások jogszabályi keretei	6
2.2.1 Távmeghallgatások 2018 előtt	7
2.2.2 Távmeghallgatások a hatályos Be.-ben, 2018 után	7
2.2.3 Távmeghallgatások a Bv. tv.-ben	10
2.3 A távmeghallgatásokat érintő jogszabályi változások a koronavírus időszakában	11
2.3.1 A Be. változásai	11
2.3.2 A Bv. tv.-ét érintő változások	14
2.3.3 A különleges bánásmódot igénylő terheltek és a távmeghallgatás	15
3. Az empirikus kutatás eredményei	17
3.1 Módszertan	17
3.2 Közérdekű adatigénylések és statisztikai adatok	17
3.1.1 A hazai büntető igazságszolgáltatás tágabb működését leíró adatok a pandémia idején	17
3.1.2 A távmeghallgatásokkal közvetlenül összefüggő statisztikai adatok	19
3.3 A kutatás kvalitatív eredményei	23
3.3.1 Tapasztalatok a távmeghallgatásokkal kapcsolatban	23
3.3.2 A védővel való ellenőrzés nélküli egyeztetés, kommunikáció	25
3.3.3 Nyilvánosság, közvetlenség – személyesség	27
3.3.4 Szállítás vs. távmeghallgatás fogvatartotti szemmel	27
3.3.5 Kapcsolattartás az általános és a bv. pártfogóval a koronavírus idején	29
4. Javaslatok	31

A kutatás rövid összefoglalója

A terhelt távmeghallgatása azt jelenti, hogy személyesen nincs jelen a büntetőeljárás valamely cselekményén (pl. a tárgyalóteremben), hanem valamilyen kommunikációs technológia igénybevételével, vagyis videokonferencia keretében, egy számítógép monitorján keresztül vagy kivetítőn, esetleg csupán telefonon keresztül követi az eseményeket, vesz részt az eljárásban: például nyilatkozatot vagy vallomást tesz.

Az Európai Unió tagállamaiban már a COVID-19 válság előtt vita tárgyát képezte, hogy biztosított-e a vádlott részvétele a büntetőeljárásban, ha videokonferencián keresztül hallgatják meg. Az ilyen technológiák büntetőeljárásokban történő alkalmazása ugyanis nem volt általános gyakorlat, és a legtöbb tagállam egészen a közelmúltig nem is tervezte annak bevezetését. A helyzet azonban drasztikusan megváltozott a koronavírus járvány következtében, hiszen az igazságszolgáltatás működésének biztosításához jelentős egyéni és társadalmi érdek fűződik, ugyanakkor a személyes érintkezések számát a vírusveszély miatt minimálisra kellett csökkenteni.

A tanulmány bemutatja a távmeghallgatások hazai jogszabályi hátterét, alkalmazásának gyakorlatát, valamint az empirikus kutatás tapasztalatai alapján elvégzi a vonatkozó jogszabályi környezet, valamint a joggyakorlat elemzését és értékelését.

A jogszabályi háttér bemutatása és elemzése azért különösen fontos, mert jó eséllyel prognosztizálható, hogy a távmeghallgatásokat a járvány által előidézett rendkívül helyzetet követően is fogják, sőt egyre szélesebb körben fogják alkalmazni. A terhelt személyes részvételének mellőzése azonban komoly kérdéseket, problémákat vethet fel a terhelti jogok, mindenekelőtt a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése szempontjából (pl. a vádlott megfelelően tudja-e követni, hogy pontosan mi történik a tárgyaláson, lehetősége van-e a védőjével való négy szemközti, bizalmas konzultációra).

A tanulmány röviden bemutatja a távmeghallgatások szabályozásának hazai történetét és rámutat arra az Európában is viszonylag egyedülálló jelenségre, hogy számos esetben – legalábbis a szabályozás szintjén – Magyarországon már a koronavírus járványt megelőzően is a távmeghallgatások alkalmazása volt a főszabály. A jogszabályi környezet ismertetése ugyanakkor alapvetően a távmeghallgatásokat a járvány időszakában érintő jogszabályi változásokat helyezi a középpontba. Kitérünk arra, hogy a COVID-19 időszakában bevezetett, a bíróságra, az ügyészségre és a nyomozó hatóságra egységesen vonatkozó új eljárásrend tovább erősítette a távmeghallgatások főszabály-jellegét a büntetőeljárás során, még szűkebbre szabva ezáltal annak kötelezettségét, hogy a terhelt jelen legyen olyan eljárási cselekményeken, amelyek egyébként a személyes jelenlétét igénylik.

Éles kritikát fogalmazunk meg az új szabályozás egyes rendelkezéseivel kapcsolatban a terhelti jogok érvényesülése szempontjából, a következőkben:

- a kizárólag hangkapcsolatot biztosító eszköz szélesebb körű alkalmazása,
- a távmeghallgatás elrendelését illetően a terhelt hozzájárulásának mellőzhetősége,
- a távmeghallgatással és a személyes jelenlét indítványozásával összefüggő jogorvoslati lehetőségek szűkülésének előírása, illetve annak lehetővé tétele.

A jogszabályi háttér bemutatása során kitekintünk a különleges bánásmódot igénylő terheltek jogainak a távmeghallgatás során történő érvényesülésére is.

A kutatás empirikus részében közérdekű adatokat elemeztünk, valamint interjúkat készítettünk a távmeghallgatás gyakorlatában érintett szakemberekkel (bírókkal, ügyvédekkel, általános és bv. pártfogókkal) és volt fogvatartottakkal. Ennek egyik fontos tanulsága, hogy a járvány idején megkövetelt biztonsági intézkedések nem tették lehetővé, hogy a tisztességes eljáráshoz való alapjog minden eleme ugyanúgy megvalósulhasson. A járvány első hullámában a „megakasztott ítélezés” az ésszerű időn belüli elbírálás követelményének megvalósulását sértette, a későbbiek során megnövekedő, távmeghallgatás útján folytatott eljárások pedig a terhelt fizikai jelenlétének mellőzésével az ő egyenlő

esélyű hozzáféréseinek és a bíróság közvetlen észlelésének elvét sérthette.

Közérdekű adatigényléseink tanulságai szerint, míg a bírósági szervezetrendszer felismerte, hogy bővítenie kell a távmeghallgatási kapacitásait, addig a büntetés-végrehajtásban nem rendszeresítettek új, ezek lebonyolítására alkalmas végpontokat, ennek megfelelően vannak olyan bv. intézetek, amelyekben nem áll rendelkezésre elegendő távmeghallgatási kapacitás. Így a büntetés-végrehajtásban fogva tartott nagyjából 18 ezer főre jelenleg összesen 63 távmeghallgatási végpont jut. Ugyanígy nem történt távmeghallgatási kapacitásfejlesztés a rendőrségi fogdákon. Az Országos Rendőr-főkapitányság adatszolgáltatása szerint a rendőrségi fogdákon se fix, se mobil távmeghallgatási végpontok nem állnak rendelkezésre, nem bonyolítottak 2018 és 2021 között egyetlen távmeghallgatást sem.

A telekommunikációs eszközök használata általánosságban éppen a büntető igazságszolgáltatás rendszerének hatékonyabbá tételét céloznák, a járvány idején pedig a működés teljes ellehetetlenülését akadályozták meg. Ennek ellenére a helyenként meglévő komoly infrastrukturális hiányosságok egészen abszurd helyzeteket is teremtettek. A Magyar Helsinki Bizottság egyik ügyfelének példája szerint egy, a fogva tartását végrehajtó bv. intézettől egy 430 kilométerre lévőbe szállították át, hogy telekommunikációs eszköz útján részt vehessen távmeghallgatásán. Ezért az egy „távmeghallgatásért” az oda és a visszafele vezető útján karanténba is került. Az állam kötelessége, hogy megteremtse azokat az infrastrukturális feltételeket, amelyekben nem történnek ilyen incidensek, mint ügyfelünk esetében.

A kutatásban részt vevő szakemberek többsége aggodalmát fejezte ki a büntetőeljárás egyes garanciális alapelveinek sérelmével kapcsolatban, de voltak, akik a büntetés nevelő céljának megvalósulásával összefüggésben fejezték ki kételkedésüket a képernyőn keresztül kiszabott hosszú büntetésekkel kapcsolatban.

Kutatásunk tanulsága szerint a koronavírus és a személyes kapcsolattartás ellehetetlenülése nehéz helyzetbe hozta a fogvatartottakat és a pártfogókat is. Utóbbiak számára kiderült, színvonalas környezettanulmányt készíteni, kontrollt és támogatást nyújtani nem lehet telefonon.

1. Bevezetés

A koronavírus megjelenésével az élet minden területén, így a büntető igazságszolgáltatás rendszerén belül is különösen fontossá vált, hogy elektronikus eszközök segítségével legyenek végezhetőek azok a tevékenységek, melyek személyes formában lehetetlenné váltak a vírusveszély miatt.

Kérdés ugyanakkor, hogy a járvány miatt bevezetett rendkívüli intézkedések, az új technológiák használatának milyen előzményei voltak, bevezetésük zökkenőmentes volt-e, különösen pedig az, hogy a telekommunikációs eszköz útján biztosított eljárási cselekmények gyakoroltak-e valamilyen hatást a terheltek eljárási jogainak tiszteletben tartását célzó eljárási garanciákra. A Magyar Helsinki Bizottság ezért feltáró jogi és empirikus kutatást készített a távmeghallgatások gyakorlatáról és a koronavírus járvány alatt bevezetett változtatásokról.

2. Jogszabályi keretek: távmeghallgatás a COVID-19 járvány kitörése előtt és után

2.1 Problémafelvetés: a terhelti jogok érvényesülése a távmeghallgatás során

Magyarország Alaptörvénye szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.¹ Az Alaptörvény a terhelt védelemhez való jogát is garantálja: a büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez.² Az Alkotmánybíróság 20/2005. (V. 25.) számú határozatában – amelyben korábbi döntéseinek elvi tartalmát is megerősítette – leszögezte, hogy „a *tisztességes eljárás*hoz való jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél (...), az igazság feltárásának az a legmegfelelőbb módja, ha az ítélezésben független és pártatlan bíróság nyilvános tárgyaláson, a bizonyítás tekintetében *egyenlő jogokkal* résztvevő felek *aktív közreműködésével* lefolytatott eljárás eredményeként, *közvetlen észlelése útján* szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésével állapítja meg a büntető felelősségre vonás eldöntéséhez szükséges tényeket.”³ Hangsúlyozta, hogy következetes gyakorlata szerint a jogállami büntetőeljárás tisztességességének lényeges eleme a nyilvánosság kérdéséhez szorosan kapcsolódó pártatlan bírósághoz való jog, a *védelemhez való jog érvényesülése és a fegyverek egyenlőségének elve*.⁴

Amennyiben a fentieket tágabb kontextusban nézzük, megállapítható, hogy a tisztességes eljárásról való jog (*right to a fair trial*) garanciális jellegét – lényegében a fenti tartalommal – olyan releváns emberi jogi dokumentumok is meghatározzák, mint az ENSZ égisze alatt született Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁵, az Emberi Jogok Európai Egyezménye⁶. Európai, az európai uniós viszonylatban pedig például az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve⁷, amelyet az EU tagállamainak, így Magyarországnak is 2018. április 1-jével kellett átültetniük. Az irányelv szintén megerősíti a gyanúsítottak, illetve a vádlottak tárgyaláson való jelenlétének jogát. Erre vonatkozóan kifejezetten is tartalmazza, hogy a gyanúsítottaknak vagy a vádlottaknak a tárgyaláson való jelenlétre

¹ Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikk (1) bekezdés

² Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikk (3) bekezdés

³ 20/2005. (V. 25.) AB határozat IV. 1. pont

⁴ 20/2005. (V. 25.) AB határozat IV. 5. pont

⁵ International Covenant on Civil and Political Rights. Az ENSZ Közgyűlése által elfogadva: 1966, hatályba lépés: 1976, Magyarországon kihirdette: 1976. évi 8. tvr. A tisztességes eljárásról való jog tekintetében az egyezségokmány 14. cikke releváns, különös tekintettel a hivatkozott cikk (3) bekezdésére.

⁶ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights). Kelt: 1950. november 4., Magyarországon kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény. A tisztességes eljárásról való jogról az Egyezmény 6. cikke szól.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság védelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről

vonatkozó joga a tisztességes eljáráshoz való jogon alapul, amely a demokratikus társadalom egyik alapelve.⁸

A terhelt eljárási cselekményen, illetve a tárgyaláson való jelenlétének telekommunikációs eszköz útján történő biztosítása, azaz távmeghallgatása lényegében azt jelenti, hogy a terhelt fizikailag nincs jelen pl. a tárgyalóteremben, hanem videokonferencia keretében, egy számítógép monitorján keresztül vagy kivetítőn, esetleg csupán telefonon keresztül követi az eseményeket, illetve nyilatkozik, tesz vallomást vagy indítványt, él a kérdezési és észrevételezési jogával. A különböző eljárási cselekmények és tárgyalások ily módon történő lebonyolítása alapvetően és elsősorban a terhelt tisztességes eljáráshoz való jogát érinti, arra lehet – pozitív vagy negatív – befolyással.

A tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, vagyis nem korlátozható. Az Alkotmánybíróság a hivatkozott határozatában kifejti, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél. Vagyis, az abszolút jog olyan feltétlen érvényesülést kívánó jog, amellyel szemben nem hozható fel más olyan alapjog vagy érték, amellyel szemben engednie kellene, vagyis amire hivatkozva korlátozni lehetne. Ugyanakkor előállhatnak természetesen rendkívüli, korábban nem tapasztalt, teljesen új kihívásokat hozó, esetleg még a jogalkotó által is nehezen kalkulálható vagy elképzelhető helyzetek. Ezt a koronavírus járvány jelentette kihívások esetében is láthattuk, tapasztalhattuk, a tisztességes eljáráshoz való jog lényegi tartalma azonban még ebben az esetben sem korlátozható. Így nem sérülhet a büntetőeljárás alá vont személy védelemhez való joga, e körben például az, hogy a védőjével zavartalanul tanácskozhasson, ahogyan nem sérülhet az a joga sem, hogy az eljárási cselekményen aktívan és egyenlő esélyekkel részt vehessen vagy, hogy a bíróság „közvetlen észlelése” a lehető legteljesebben biztosított legyen.

A fentiekkel összefüggésben utalunk az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) a videokonferencia technikai megoldásként való használatával kapcsolatban jóval a koronavírus járvány előtt kialakított álláspontjára. Eszerint a tisztességes eljáráshoz való jog csak akkor érvényesül, ha „garantált, hogy a terhelt követni tudja az eljárás lefolytatását, technikai akadályok nélkül tud nyilatkozni, közte és védője között kapcsolat áll fenn, amelyen keresztül egymással hatékonyan tudnak kommunikálni úgy, hogy annak tartalmát más nem észleli.”⁹ Ezzel összefüggésben az EJEB megjegyezte azt is, hogy még akkor is, ha a videokonferencia bevezetését a nemzeti jog megengedi, ezt az előírást továbbra is úgy kell alkalmazni, hogy teljes mértékben tiszteletben tartsák azt a minden egyént megillető jogot, hogy bizalmasan kommunikálhasson az ügyvédjével, valamint a tiszteletben tartsák az egyenlő bánásmóddhoz és az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáféréshez való jogokat is.¹⁰

A távmeghallgatásokat érintő jogalkotás és jogalkalmazás során mindezekre fokozott figyelemmel kell lenni, hiszen ha a telekommunikációs eszköz használata nem kellő körültekintés, garanciák és technikai feltételek biztosítása mellett történik (például a védővel való zavartalan, „négy szemközi” tanácskozás nem lehetséges, vagy nem veszik figyelembe bizonyos sérülékeny csoportba tartozó terheltek, úgymint fogyatékos személyek, illetve fiatalok speciális szükségleteit), a terhelt tisztességes eljáráshoz való joga szenvedhet csorbát.

Az uniós tagállamok bíróságai között már a COVID-19 válság előtt vita tárgyát képezte, hogy engedélyezhető-e videokonferencia útján történő meghallgatás a vádlott büntetőperében való részvételének biztosítására. Az ilyen technológiák büntetőeljárásokban történő alkalmazása ugyanis nem volt általános gyakorlat, és a legtöbb tagállam nemzeti jogalkotásában egészen a közelmúltig nem is tervezték a büntetőeljárásokban a videokonferencia útján történő meghallgatás szélesebb körű bevezetését. A helyzet azonban drasztikusan megváltozott a koronavírus járvány következtében, és több kormány is olyan intézkedéseket hozott, amelyek lehetővé teszik a büntetőeljárások távoli kommunikációs technológiákon keresztül történő folytatását. Ezzel kapcsolat itt csupán megjegyezzük,

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (33) bekezdés

⁹ *Marcello Viola kontra Olaszország* (kérelem száma: 77633/16, 2019. június 13-án hozott ítélet, 21-22. bekezdés)

¹⁰ *Marcello Viola kontra Olaszország* (kérelem száma: 45106/04, 2006. október 5-én hozott ítélet, 68. bekezdés)

hogy számos tagállamban az ilyen sürgősségi intézkedéseket megtámadták a nemzeti legfelsőbb bíróságok előtt.¹¹ Mindazonáltal jó eséllyel prognosztizálható, hogy a távmeghallgatásokat a járvány által előidézett rendkívül helyzetet követően is fogják, sőt egyre szélesebb körben fogják alkalmazni.

Mindezek miatt kiemelkedő fontosságú, hogy jelen kutatásban megvizsgáljuk a távmeghallgatások hazai jogszabályi hátterét, alkalmazásának gyakorlatát, valamint a kutatás tapasztalatai alapján elvégezzük a vonatkozó jogszabályi környezet, a joggyakorlat elemzését és értékelését.

A távmeghallgatások a következő kérdéseket, problémákat vethetik fel a terhelti jogok, mindenekelőtt a tisztességes eljárásról való jog érvényesülése szempontjából.

1. A védőhöz, védelemhez való jog, és ezzel összefüggésben:

- az eljárási cselekményen / tárgyaláson való hatékony részvétel (*effective participation in trial*) kérdései, ezen belül pl.:
 - a terhelt megfelelően tudja-e követni, hogy pontosan mi történik a tárgyaláson;
 - lehetősége van-e a védővel való négy szemközti, bizalmas konzultációra;¹²
 - a terheltnek, a védőnek, de ugyanúgy a bíróságnak van-e a lehetősége a non-verbális jelek érzékelésére és értelmezésére;
- sérül-e a tárgyaláson való személyes jelenléthez való jog (*right to be [physically] present in the hearing*);¹³
- megfelelően biztosított-e a terhelt és védője számára a bizonyítékok megismerése, beleértve a tanúvallomások meghallgatását.

2. Rendelkezésre áll-e elegendő számú és megfelelő minőségű, és megbízhatóan működő technikai eszköz, illetve a fogvatartási helyeken alkalmas helyiség a távmeghallgatások lebonyolításához.

3. Sérülékeny csoportokhoz (pl. fiatalkorúak, idősek, fogyatékos személyek, külföldiek) tartozó terheltnek esetében a távmeghallgatás során a megfelelő technikai, fizikai, és tolmácsolással kapcsolatos segítség biztosított-e.

4. Az ártatlanság vélelme a távmeghallgatással lefolytatott eljárási cselekményen is megfelelően érvényesül-e, adott esetben a terheltől készített képfelvétel nem kelti-e eleve a bűnösség látszatát (hogyan jelenik meg a távmeghallgatás során a fogva lévő terhelt, pl. olyan háttér előtt látható-e, amely egyértelműen utal a fogvatartására, megjelenik-e felvételen rács vagy üvegfal; videokonferencia során látható-e a terhelt kez-, vagy lábujjainak).¹⁴

5. Az eljárási cselekmény vagy tárgyalás elhalasztásához, vagy annak távmeghallgatással történő megtartásához fűződik-e nagyobb érdek a terhelti jogok érvényesülése szempontjából; dönthet-e erről szabadon a bíróság vagy az a szerv, amely az adott cselekményt lebonyolítja, és mennyire határozza meg egyértelműen ezt a döntést a vonatkozó jogszabályi környezet.

2.2 A távmeghallgatások jogszabályi keretei

A *távmeghallgatás* nem jogi fogalom. Abban az értelemben legalábbis biztosan nem, hogy a vonatkozó magyar jogi szabályozás a kifejezést nem használja, ez a szófordulat alapvetően a szakirodalomban, a témával foglalkozó újságcikkekben, közleményekben és a gyakorlatban tűnik fel.

¹¹ *Criminal Justice, Fundamental Rights and the Rule of law in the Digital Age. Report of a CEPS and QMUL Task Force* (Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels, May 2021), 41. oldal. A kiadvány letölthető innen: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/criminal-justice-fundamental-rights-and-the-rule-of-law-in-the-digital-age/>

¹² *Beyond the Emergency of the COVID-19 Pandemic: Lessons for Defence Rights in Europe* (Fair Trials, Leap, June 2020), 15., 17. o. A kiadvány elérhető itt: https://www.fairtrials.org/sites/default/files/publication_pdf/Beyond%20the%20emergency%20of%20the%20COVID-19%20pandemic.pdf

¹³ *Beyond the Emergency of the Covid-19 Pandemic: Lessons for Defence Rights in Europe* (Fair Trials, Leap, June 2020), 16. o.

¹⁴ *Beyond the Emergency of the Covid-19 Pandemic: Lessons for Defence Rights in Europe* (Fair Trials, Leap, June 2020), 19. o.

A távmeghallgatás intézménye különösen fontossá vált a koronavírus-járvány kitörését követően, hiszen az igazságszolgáltatás teljes leállítását akadályozhatta meg. A hazai jogi szabályozást tágabb kontextusba helyezve megemlítjük, hogy egy 2020-ban készített kutatás¹⁵ adatai szerint, amelyben – Oroszországot is beleértve – 19 közép- és kelet-európai ország vett részt, a résztvevő országoknak csupán a felében volt speciálisan a távmeghallgatásokra vonatkozó jogi szabályozás. Az országok 34 %-ában pedig nem létezett az ilyen módon történő meghallgatások alkalmazását meghatározó jogszabály, és ezzel kapcsolatos iránymutatást tartalmazó dokumentumok (*guidelines*) sem álltak a jogalkalmazók rendelkezésére. A kutatásban részt vevő válaszadók éppen a vonatkozó jogi szabályozás hiányát vagy nem kellőképpen precíz, konkrét, illetve egyértelmű jellegét tartották a távmeghallgatások lebonyolítása legfőbb akadályának. A magyar jogi szabályozás ugyanakkor – számos nemzetközi példával, illetve a nemzetközi gyakorlattal ellentétben – már viszonylag régóta ismeri a távmeghallgatás intézményét.

2.2.1 Távmeghallgatások 2018 előtt

A távmeghallgatás lehetőségét az előző büntetőeljárás kódex, vagyis a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) tette a hazai jogrendszer részévé. A régi Be. 2003. július 1-jei hatállyal bevezetett, „*Tárgyalás tartása zártcélú távközlő hálózat útján*” cím alatt található rendelkezései¹⁶ ugyanakkor lényegében nem a tárgyalásnak a zártcélú távközlő hálózat útján történő megtartására, hanem csupán a bizonyítási eljárás egy „mozzanatának” a lebonyolítására, nevezetesen a tanú vagy kivételes esetben a terhelt kihallgatására adtak lehetőséget a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén. A régi Be. vonatkozó szabályai szerint tehát ezeken túl egyéb bizonyítási cselekményt, illetve más tárgyalási szakaszt nem lehetett zártcélú távközlő hálózat útján megtartani.¹⁷ A régi Be. szabályai így elsősorban a tanúvédelmi (jogi) eszközök egyik sajátos esetének tekinthetők.¹⁸ A vádlott zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását kivételes esetben rendelhette el a bíróság.¹⁹ Ezen esetek közé tartozott például a tanúvédelmi programban résztvevő vádlottnak²⁰ vagy annak a fogva lévő vádlottnak a kihallgatása, akinek tárgyaláson való megjelenése a közbiztonság veszélyeztetésével járt volna²¹. A tárgyalás zártcélú távközlő hálózat útján történő megtartása így a gyakorlatban kivételes megoldást jelentett, viszonylag kezdetleges technikai feltételek mellett. Ahogy az alábbiakban látni fogjuk a távtárgyalás lehetőségeit az új Be. kiszélesítette, továbbá korszerűbb technikai megoldásokat kezdtek alkalmazni, amelyek szintén hozzájárultak a távmeghallgatások szélesebb körű alkalmazásának lehetőségéhez.²²

2.2.2 Távmeghallgatások a hatályos Be.-ben, 2018 után

A 2018. július 1-jével hatályba lépő új büntetőeljárás kódex, azaz a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) teljesen új alapokra helyezte a távmeghallgatás intézményét és a korábbi elnevezéssel is szakított a *telekommunikációs eszköz használata*²³ kifejezés bevezetésével.²⁴ A változás lényege, hogy a telekommunikációs eszköz használata az eljárási cselekményen való jelenlét biztosításának egyik eszköze lett és a tanúvédelmi funkció „csak” mint az intézménnyel járó járulékos

¹⁵ *Digitalization and the Courts in Central and Eastern Europe. A CEELI Institute Study.*

Elérhető: <https://digitalizationsurvey.ceeliinstitute.org/>

¹⁶ A régi Be. e rendelkezéseinek (244/A-D. §-ainak) részletszabályai az új Be. hatálybelépéséig többször változtak. A régi Be. rendelkezésein túl további részletszabályokat tartalmazott a tárgyalás zártcélú távközlő hálózat útján történő megtartásáról szóló 22/2003. (VI. 25.) IM rendelet.

¹⁷ Gácsi Anett Erzsébet (2017). Büntetőtárgyalás tartása zártcélú távközlő hálózat útján, 10. oldal *Forum: Acta Juridica et Politica*, 7(2), 5-24. o. Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/56965/1/juridpol_forum_007_002_005-024.pdf

¹⁸ Gácsi Anett Erzsébet, 2017. Büntetőtárgyalás tartása zártcélú távközlő hálózat útján, 6. oldal *Forum: Acta Juridica et Politica*, 7(2), 5-24. o. Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/56965/1/juridpol_forum_007_002_005-024.pdf

¹⁹ Régi Be. 244/A.§ (1) bekezdés

²⁰ Régi Be. 244/A. § (2) bekezdés e) pont

²¹ Régi Be. 244/A. § (2) bekezdés f) pont

²² Róth Erika (2020): A telekommunikációs eszköz használatának gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban, 254. oldal *Miskolci Jogi Szemle* 15(1), 253-261. o. Elérhető: https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/10834/32_rotherika_t%C3%B6rdelt.pdf

²³ Új Be. XX. fejezet (120-126. §)

²⁴ Gácsi Anett Erzsébet (2017): Büntetőtárgyalás tartása zártcélú távközlő hálózat útján, 10. oldal *Forum: Acta Juridica et Politica*, 7(2), 5-24. oldal Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/56965/1/juridpol_forum_007_002_005-024.pdf

hatás jelenik meg az új jogintézménynél.²⁵ Az új Be. tehát jelentősen kiszélesítette a távmeghallgatások alkalmazásának lehetőségét, hiszen telekommunikációs eszköz az eljárás bármely szakában alkalmazható, bármilyen bizonyítási eljárás lefolytatására, valamint bármely büntető igazságszolgáltatási szerv (bírótság, ügyészség, nyomozó hatóság) elrendelheti. Alkalmazása tehát nem korlátozódik a tanú vagy terhelt kihallgatására, hanem rajtuk kívül a tolmács és szakértő vonatkozásában is valamennyi eljárási cselekmény teljesíthető e formában,²⁶ így akár az okirati bizonyítás, szembesítés, felismerésre bemutatás is.

Figyelemmel kutatásunk tárgyára és céljára a továbbiakban a terheltek, illetve az ő jogaik szempontjából mutatjuk be az új Be. távmeghallgatással, azaz a telekommunikációs eszközök (pl. telefon, mobiltelefon, számítógép, internet, Skype) használatával kapcsolatos legfontosabb rendelkezéseit.

2.2.2.1 A távmeghallgatás jogintézménye és elrendelésének esetei

A Be. előírása, hogy telekommunikációs eszköz használatakor, vagyis távmeghallgatás során az eljárási cselekmény helyszíne és az ettől eltérő helyszín (elkülönített helyszín, amely valójában bármely helyszín, tehát pl. az érintett otthona is lehet) között az összeköttetést kép- és hangfelvétel, vagy folyamatos hangfelvétel továbbítása biztosítja.²⁷ A szabályozásból következően a telekommunikációs eszköz használatát főszabály szerint *kép- és hangfelvétel útján* kell megvalósítani. A *folyamatos hangfelvétel útján* való megvalósítás lehetőségei jóval korlátozottabbak, mindazonáltal ez a nyomozás során történő terhelti kihallgatásra alkalmazható.²⁸ Ez utóbbi azért lehet aggályos, mert a kizárólag hangkapcsolatot biztosító összeköttetés korlátozottabb részvételi lehetőséget biztosít, és az eredmény hitelessége is megkérdőjelezhetőbb, mert például egy nyilatkozat esetén hiányzik az azt megtevő mozgása, arckifejezése, gesztusai észlelésének lehetősége. Emiatt fontos hangsúlyozni, hogy az azt elrendelő bíróság, ügyészség, illetve nyomozó hatóság feladata és felelőssége eldönteni, hogy megelégszik-e a kizárólag hangkapcsolatot biztosító eszköz alkalmazásával.²⁹ E döntés befolyásolásában természetesen a terhelt és védője is szerepet játszhat.

A bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság *hivatalból vagy* az eljárási cselekményen jelenlétre kötelezett, illetve jogosult személy által előterjesztett *indítványra* rendelheti el a telekommunikációs eszköz használatát.³⁰ A terhelti, illetve védői jogokat erősen korlátozó rendelkezése azonban a törvénynek, hogy az indítvány elutasítása és általában annak elrendelése ellen *nincs helye jogorvoslatnak*.³¹ Fontos ugyanakkor, hogy a *szükséges technikai feltételek fennállása*³² valamennyi esetben a törvény által nevesített előfeltétel.³³

A távmeghallgatás *elrendelésének esetei*:

1. **Kötelező elrendelés:** főszabályként mondja ki a törvény, hogy a fogva lévő (továbbá a személyi védelem alatt álló, illetve Védelmi Programban részt vevő) terhelt esetében az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak kötelező telekommunikációs eszköz használatát elrendelnie.³⁴ Tehát a nyomozás során olyan eljárási cselekmények esetében, amelyek a fogva lévő terhelt jelenlétét igénylik, a nyomozást végző hatóságoknak távmeghallgatást kell tartaniuk. Ugyanez a főszabály érvényesül a vádemelést követően mert a bíróságoknak a letartóztatás meghosszabbítása vagy fenntartása tárgyában tartott ülésen is távmeghallgatást kell tartaniuk.³⁵

²⁵ Uo., 21. o.

²⁶ Uo., 21-22. o.

²⁷ Be. 120. § (2) bekezdés

²⁸ Be. 120. § (3) bekezdés c) pont

²⁹ A Be. indokolása

³⁰ Be. 121. § (1) bekezdés

³¹ Be. 121. § (2) bekezdés

³² A szükséges technikai feltételek fennállásáról szóló statisztikai adatokat részletesen elemezzük a 3.2.1 fejezetben.

³³ Be. 122. § (1), (3) bekezdés

³⁴ Kivéve, ha a cél más módon is biztosítható vagy az érintett személyes megjelenése nélkülözhetetlen. Be. 122. § (1) – (2) bekezdés

³⁵ Be. 122. § (3) bekezdés

A Be. e rendelkezései már önmagukban is kritizálhatók azért, mert a nemzetközi sztenderdek alapján – így pl. a 343/2016-os irányelvben foglaltakból következően – a távmeghallgatás alapvetően kivételes jellegű és a tisztességes eljáráshoz való jog, így a terhelti jogok érvényesülése szempontjából nem tekinthető azonosnak vagy egyenlő értékűnek az eljárási cselekményen, illetve tárgyaláson való személyes jelenléttel.³⁶

2. A terhelt jóváhagyásához kötött elrendelés: csak a terhelt hozzájárulásával rendelhető el távmeghallgatás a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése³⁷ tárgyában tartott ülésen és az előkészítő ülésen (a terhelti jelenlét biztosítására).³⁸

A terhelt előzetes jóváhagyásához való kötöttség nyilvánvalóan garanciális jellegű szabály, hiszen az előkészítő ülés során például a büntetőeljárás kimenetele és a bírósági eljárás menete érdemben eldől, a terhelt személyes jelenléte ezért kiemelten fontos.³⁹ A bírói engedélyes kényszerintézkedés pedig ugyancsak alapvető jogot, a személyi szabadságot érintő első döntés, amely esetében indokolt a személyes jelenlét biztosításának főszabályként történő alkalmazása.

3. A terhelt, illetve a védője utóbb előterjesztett indítványára történő elrendelés: ha a bíróság már elrendelte a vádlott távmeghallgatását, a vádlott és védője⁴⁰ utóbb előterjesztett indítványára kötelezően biztosítani kell a tárgyalás helyszínén a vádlott személyes jelenlétét, ez alól a bíróság csak a törvényi kizárás, valamint a vádlott vagy más személy védelme érdekében tehet kivételt.⁴¹

A fenti jogszabályi előírásokkal kapcsolatban megjegyezzük, hogy gyakorlati tapasztalatok szerint azok lényegében nem érvényesültek és – legalábbis a COVID-19 járvány kitörését megelőzően – a büntetőjogi hatóságok és a bíróságok jellemzően a terhelt személyes megjelenésével végezték el a szükséges eljárási cselekményeket, illetve tartották meg a tárgyalásokat.

2.2.2.2 A terhelti jogokat biztosító garanciák

A Be. szabályozásából az arra való törekvés is kitűnik, hogy bizonyos *garanciális jellegű elveket* határozzon meg, és *szabályokat* fektessen le a távmeghallgatások alkalmazásával kapcsolatban, amikor kimondja, hogy

- a telekommunikációs eszköz használata a büntetőeljárásban részt vevő személyeket megillető kérdezői, észrevételezési, indítványtételi és egyéb eljárási jogok gyakorlását nem érinti,⁴² tehát a terhelt a személyes jelenlétével folytatott eljárási cselekményhez hasonlóan bármikor kérdezhet, észrevételt tehet, nyilatkozhat. Ugyanakkor bizonyos az is, hogy az eljárási cselekmény lefolytató személy (pl. bíró vagy rendőr) nyilvánvalóan nehezebben érzékeli a terhelt megnyilvánulásra vonatkozó szándékát, így azt neki erőteljesebben kell képviselnie, különösen, ha nincs védője.
- ha a terhelt⁴³ jelenlétét telekommunikációs eszköz útján biztosítják és a védőjével nem egy helyszínen tartózkodik, közte és a védője közötti tanácskozást legalább hangkapcsolatot biztosító

³⁶ Ehhez ld. pl. *Beyond the Emergency of the COVID-19 Pandemic: Lessons for Defence Rights in Europe* (Fair Trials, Leap, June 2020), 16. oldal

³⁷ Például bűnügyi felügyelet, letartóztatás, ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelése, amelyekre jellemzően a nyomozás során kerül sor.

³⁸ Be. 122. § (5) bekezdés

³⁹ Az előkészítő ülés lehetőséget nyújt arra, hogy a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtse a váddal kapcsolatos álláspontját, s ekkor – amennyiben a terhelt nem tesz beismerő vallomást – kötelezően meg kell jelölnie a bizonyítási eszközöket, valamint azt a tényt, amelyet ezekkel bizonyítani szándékozik. Később erre már csak akkor van lehetőség, ha a terhelt, illetve a védő igazolja, hogy a bizonyítási eszköz ekkor jutott tudomására. In: Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra – Szegő Dóra, 2018. *Fogvatartás a rendőrségen 2.* Magyar Helsinki Bizottság, 27. oldal

⁴⁰ A védő 2021. január 1-től indítványozhatja, hogy a bíróság a vádlott személyes jelenlétét a tárgyalás kitűzött helyszínén biztosítsa.

⁴¹ Be. 122. § (6) bekezdés

⁴² Be. 124. § (2) bekezdés

⁴³ A törvényi megfogalmazás szerint „a terhelt vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy”. A

elektronikus úton lehetővé kell tenni.⁴⁴ Ez azt jelenti, hogy a nem egy helyszínen tartózkodó védő és terhelt közötti tanácskozást legalább ellenőrzés nélküli telefonos kapcsolat útján vagy más alkalmas eszközzel biztosítani kell. E célból a terhelt és a védő használatában lévő telefonkészülék vagy más mobileszköz használata is engedélyezhető.⁴⁵

- telekommunikációs eszköz használata esetén biztosítani kell, hogy az eljárási cselekményen jelen lévő személyek, ha a kapcsolatot kép- és hangfelvétel útján biztosítják, lássák és hallják, amennyiben pedig annak biztosítása folyamatos hangfelvétel útján történik, hallják az elkülönített helyszínen jelen lévő személyeket. Az elkülönített helyszínen tartózkodó személyek részére biztosítani kell, hogy az eljárási cselekmény menetét érdemben követhessék.⁴⁶

2.2.2.3 Az elkülönített helyszínen jelenlévők

A Be. részletesen felsorolja, hogy telekommunikációs eszköz használata esetén *az elkülönített helyszínen kik tartózkodhatnak*. A legfontosabbak:

- akinek a jelenlétét a telekommunikációs eszköz útján biztosítják,⁴⁷
- az ő védője vagy segítője,
- a hatóság tagja (a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság tagja, alkalmazottját),
- fogvatartott személy esetében a fogvatartott személyazonosságának megállapítására feljogosított dolgozó és a terhelt őrzését ellátó személy,
- a szakértő,
- a telekommunikációs eszköz működését biztosító személyzet.⁴⁸

2.2.2.4 Technikai feltételek

A Be. maga is előfeltételként határozza meg, illetve ahogy arra korábban már utaltunk is, a távmeghallgatás lebonyolításának elengedhetetlen része és alapja a *szükséges technikai eszközök* rendelkezésre állása és biztos működése. A vonatkozó jogszabályi rendelkezések előírják, hogy a telekommunikációs eszköz használatának megkezdése előtt teljesszűrt módon meg kell győződni a közvetítést biztosító technikai eszköz üzemszerű működéséről. A közvetítést biztosító technikai eszközök üzemszerű működésének akadály esetén annak elhárításáig az eljárási cselekmény nem kezdhető meg. Ha az akadály az eljárási cselekmény során merül fel, az eljárási cselekményt meg kell szakítani és az akadály elhárításáig nem folytatható tovább. Ha pedig az akadály elhárítása nem lehetséges, akkor az eljárási cselekmény folyamatos hangfelvétel közvetítése útján folytatható, ha annak törvényi feltételei fennállnak.⁴⁹

2.2.3 Távmeghallgatások a Bv. tv.-ben

2021. január 1. óta a büntetés-végrehajtási bíró eljárását illetően a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) szintén tartalmaz rendelkezést a fogva lévő telekommunikációs eszköz használata útján történő meghallgatásával kapcsolatban. Eszerint, ha az érintett személy fogva van, a

Be. 2021. január 1-jével beiktatott 38. § (3) bekezdése alapján a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy a nyomozás során - a gyanúsítás közléséig - az, akit bűncselekmény elkövetése miatt elfogtak, gyanúsított kihallgatása érdekében idéztek, akinek előállítását vagy bűncselekmény elkövetése miatt körözését rendelték el, vagy akivel szemben elfogatóparancsot bocsátottak ki.

⁴⁴ Be. 124. § (3) bekezdés

⁴⁵ Az egyes büntetőeljárási cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról szóló 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet (a továbbiakban: 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet) 45. § (6) bekezdés

⁴⁶ Be. 124. § (4) bekezdés. A kamerák és a mikrofonok elhelyezésével, illetve a kép és hang közvetítésével kapcsolatos részletszabályokat mind az eljárási cselekmény helyszínét, mind pedig az elkülönített helyszínt illetően a 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 46-47. §-ai tartalmazzák.

⁴⁷ Ahogyan arra az előzőekben is utaltunk, a Be. szabályai szerint természetesen nem csak a terhelt, hanem a sértett, illetve a tanú jelenléte is biztosítható telekommunikációs eszköz útján, ugyanakkor jelen kutatásban a terheltekre, illetve az ő jogaikra fókuszálunk, tehát azon személyi kört illetően, akiknek a jelenlétét telekommunikációs eszköz útján biztosítják, jelen esetben elsősorban a terheltekre gondolunk.

⁴⁸ Be. 123. § (1) bekezdés

⁴⁹ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 50. § (1), (3) – (4) bekezdés

büntetés-végrehajtási bíró a meghallgatást és a tárgyalást telekommunikációs eszközzel vagy a bv. intézetben tatja.⁵⁰ A 2021. január 1. előtti szabályozás csupán a meghallgatás, illetve a tárgyalás bv. intézetben történő megatartásáról rendelkezett, azok telekommunikációs eszköz használata útján való megatartására nem tartalmazott utalást.

Álláspontunk szerint a távmeghallgatás bevezetése alapvetően indokolt szabályozás, ugyanakkor ebben az esetben is kiemelt figyelemmel kell lenni a terhelti jogok érvényesülésére, még ha rendszerint nem a büntetőeljárás kimenetéről van is szó, hiszen a személyi szabadság kérdése sokszor az eljárások tétje.

2.3 A távmeghallgatásokat érintő jogszabályi változások a koronavírus időszakában

A koronavírus-járvány terjedése következtében előállt körülményekre tekintettel a kormány 2020. március 11-én veszélyhelyzetet hirdetett⁵¹, ami az élet számos területén a jogszabályok eltérő alkalmazását vagy az adott esetben új jogszabályi rendelkezések hatályba léptetését vonta maga után. Mindez a távmeghallgatásokra vonatkozó szabályozást is érintette, ami lényegében azt jelenti, hogy 2020. március 11. óta – e tanulmány 2021. november 30-i lezárásáig – a telekommunikációs eszköz használatát illetően – a jogi szabályozás szintjén – az alábbi változások érvényesülnek.⁵²

2.3.1 A Be. változásai

A koronavírus időszakában bevezetett, vagyis az alábbiakban bemutatott jogszabályi változásokkal kapcsolatban fontos rámutatni arra, hogy természetesen a járvány időszakában is legitim érdekek fűződnek a büntetőeljárások lefolytatásához: az állam büntetőjogi igénye önmagában legitim érdek, amelyhez elválaszthatatlanul kapcsolódnak a bűncselekmények áldozatainak, illetve a társadalomnak az eljárások lefolytatásával és észszerű időn belül történő befejezésével kapcsolatos elvárásai. Ugyanilyen lényeges és alapvető jelentőségű ugyanakkor, hogy a koronavírus terjedése által teremtett rendkívüli helyzetben alkotott, illetve alkalmazott jogszabályi rendelkezések esetében ezek az érdekek arányban álljanak a terhelt védelemhez való jogának az érvényesülésével, amelynek egyik lényegi feltétele a személyes, közvetlen, hatékony jelenlét az eljárásban. Az első veszélyhelyzet kihirdetését követő, Be.-t érintő jogszabályi változások elemzése így azt a célt is szolgálja, hogy kiderüljön, mennyiben felelt meg a járványhelyzet jogalkotása ennek a mércének. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor a jogalkalmazói tapasztalatok jelentőségét is kiemeljük, hiszen arra a kérdésre, hogy ezt a két érdeket mennyiben sikerült a járvány időszakában érvényesíteni, illetve összhangba hozni, a jogszabályi változások pusztán elemzése nyilvánvalóan csak részleges választ adhat. Nem aggályos ugyanis a terhelt távmeghallgatása

⁵⁰ Bv. tv. 50. § (1) bekezdés e) pont

⁵¹ Veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet (hatályos: 2020. március 11. – 2020. június 17.).

⁵² A veszélyhelyzet – 2020. március 11. és 2020. június 17. között fennálló – időszakában 2020. március 31-től a Be.-t a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendeletben (Veir.) foglalt eltérésekkel kellett alkalmazni. 2020. június 18-án megszűnt a veszélyhelyzet, a Veir. pedig hatályát veszítette. A veszélyhelyzet megszűnésekor azonban hatályba lépett a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény (Átmeneti tv.), amely a Veir.-nek az eljárási cselekményen való jelenlét biztosításával kapcsolatos szabályait (A Veir. 50. §-a, amelyet az Átmeneti tv. 191. §-a ültetett át) lényegében változatlan formában átvette, a telekommunikációs eszköz használatára vonatkozó szabályokat (A Veir. 56. §-a, amelyet az Átmeneti tv. 196. §-a ültetett át) pedig néhány kisebb, a Veir. szabályozásának fő vonalait, koncepcióját nem érintő módosítással építette be. (Ennek értelmezéséhez segítséget nyújt a birosag.hu-n elérhető *Tájékoztató a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvényről* című [dokumentum](#)). Az Átmeneti tv. tehát lényegét tekintve megismétli a Veir. jelen kutatás témáját tekintve legfontosabb rendelkezéseit, ami tulajdonképpen azt jelenti, hogy a távmeghallgatásokat illetően a Be. rendelkezéseit 2020. márciusa, vagyis az első veszélyhelyzet kihirdetése óta – függetlenül attól, hogy 2020. november 4-én a kormány ismét veszélyhelyzetet hirdetett, amelyet újra és újra meghosszabbítanak – folyamatosan ugyanazokkal az eltérésekkel kell alkalmazni. Az ez utóbbira vonatkozó részletes magyarázat a következő. A Veir. 2020. március 31. és június 17. között volt hatályban. Az Átmeneti tv. 2020. június 18-án lépett hatályba és a 188. §-ában foglaltak szerint a Be. rendelkezéseit 2021. június 30. napjáig kellett az abban foglalt eltérésekkel alkalmazni. Mindazonáltal a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény büntetőjogi tárgyú rendelkezéseinek eltérő alkalmazásáról szóló 330/2021. (VI. 10.) Korm. rendelet 1. §-a értelmében a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 76-82. alcímében foglalt rendelkezések (amelyek között az előzőekben ismertetett, jelen kutatás témája szempontjából releváns szabályok is találhatók) 2021. december 31. napjáig alkalmazhatók.

pl. abban az esetben, ha egy mondat erejéig csupán arról nyilatkozik, hogy nem kíván vallomást tenni vagy fenntartja a korábbi nyilatkozatát. Komoly aggályokat vethet fel ugyanakkor, ha egy komplex, összetett bizonyítást is igénylő bírósági tárgyalás érdemi része a személyes jelenléte nélkül valósul meg. A személyes jelenlét hiánya ugyanis a terhelt tisztességes eljáráshoz fűződő jogát sértheti.

Az előzőekben felvetett problémára, kérdésekre az empirikus kutatás eredményeinek fényében, a tanulmány második felében adhatunk csak kimerítő és megnyugtató választ, ehhez azonban az első lépés kétségtelenül a járvány által előidézett új helyzetben létrehozott új jogszabályi környezet elemzése. Ennek során először bemutatjuk a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság által egységesen követendő és főszabályként érvényesülő új eljárásrendet. Ezután pedig az új szabályozás további, a terhelti jogokat korlátozó rendelkezéseire térünk ki, ezen belül a kizárólag hangkapcsolatot biztosító eszköz szélesebb körű alkalmazása, a terhelt hozzájárulásának mellőzhetősége, a jogorvoslati lehetőségek szűkülése. Valamennyi esetben rámutatunk az új, vagyis a járvány terjedésének időszakában alkalmazandó jogi szabályozás és a hatályos Be. közötti eltérésre, vagyis arra, hogy milyen változást jelentenek az új rendelkezések a Be. előzőekben ismertetett szabályaihoz képest.

2.3.1.1 Egységesen követendő új eljárásrend

A veszélyhelyzet fennállása idején bíróságnak, az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak egységesen az alábbi eljárásrendet kell követnie:

- ha az eljárási cselekményen történő személyes megjelenés a járványügyi szabályok megszegésével jár, akkor fő szabály szerint az eljárási cselekményt el kell halasztani;
- ha az nem halasztható el, az eljárási cselekményen való jelenléte távmeghallgatással, azaz telekommunikációs eszközzel kell biztosítani;
- ha az eljárási cselekményen történő személyes megjelenés nem jár a járványügyi szabályok megszegésével, akkor is elsősorban telekommunikációs eszköz útján kell az eljárási cselekményt lefolytatni, vagy pedig az eljárási cselekményről korábban készített kép- és hangfelvételt kell felhasználni, ha erre tekintettel a személyes jelenlét mellőzhető.⁵³

A veszélyhelyzetben bevezetett szabályokat értékelve, az alábbi változások figyelhetők meg a hatályban lévő Be.-hez képest:

- *A távmeghallgatás főszabály-jellegének további erősödése:* a Be. szabályai alapján a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság hivatalból vagy kérelemre rendelheti el a telekommunikációs eszköz használatát. A koronavírus-járvány kitörését követően bevezetett fenti szabályozás azonban nyilvánvalóan jelentősen beszűkíti e szervek mérlegelési lehetőségeit a távmeghallgatás alkalmazását illetően, hiszen pl. kötelezően el kell rendelni a halasztást, annak lehetetlensége esetén pedig az eljárási cselekmény telekommunikációs eszköz útján történő megtartásáról kell döntenie. Az új szabályok a terhelt esetében is azzal a következménnyel járnak, hogy a személyes jelenlétét igénylő eljárási cselekmény távmeghallgatással való lefolytatása még akkor is prioritást élvez, ha az eljárási cselekményen történő személyes megjelenése nem járna a járványügyi szabályok megszegésével. A foga lévő terhelt esetében a Be.-ben a távmeghallgatást illetően

⁵³ Veir. 50. §, Átmeneti tv. 191. §. A Veir. 50. §-ának értelmezéséhez segítséget nyújtott a birosag.hu oldalon a *Tájékoztató a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm.rendeletéről - A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (Be.) érintően* című cikk. Az ismertetett eljárásrenddel kapcsolatban a teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy a 2021. március 8. és 2021. április 19. közötti rövid időszakban, vagyis az ún. szigorított védekezés időszakában valamelyest szigorúbb szabályok érvényesültek. Az ebben az időszakban hatályos, a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről szóló 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet (Veir.II.), szerint ugyanis a szigorított védekezés ideje alatt a Be., valamint az Átmeneti tv. rendelkezéseit az e rendeletben foglalt eltérésekkel kellett alkalmazni (Veir. II. 38. § (1) bekezdés). Ez azt jelentette, hogy a vádemelés után tárgyalást és nyilvános ülést 2021. április 19-ét követő időpontra kellett kitűzni, illetve elhalasztani, feltéve, hogy az eljárási cselekmény telekommunikációs eszköz útján nem volt megtartható (Veir. II. 38. § (2) bekezdés). Ezzel összefüggésben a Veir.II. tartalmazta azt a rendelkezést is, hogy ha az eljárás célja a halasztás következtében meghiúsulna, a bíró kivételes esetben dönthet a tárgyalás vagy nyilvános ülés megtartásáról (Veir. II. 38. § (3) bekezdés). Egyebekben a Veir., illetve az Átmeneti tv. rendelkezései érvényesültek az eljárási cselekmények elhalasztása, illetve azokon a személyes jelenlét biztosításával kapcsolatban a szigorított védekezés időszakában is.

egyébként is érvényesül egyfajta főszabály-jelleg, a járvány kitörése után bevezetett jogszabályi rendelkezések azonban ezt tovább erősítik, és még több esetben kötelezővé teszik.

A távmeghallgatás lebonyolításához szükséges technikai eszközök fennállásnak fontossága: a COVID-19 alatti szabályozás nem írja elő a telekommunikációs eszköz használatának kritériumaként az ahhoz szükséges technikai eszközök meglétét, e tekintetben a Be. szabályozását kell figyelembe venni, amely szerint ezeknek kötelező rendelkezésre állniuk. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a veszélyhelyzet kihirdetését követően még nagyobb jelentőséggel bír a szükséges technikai feltételek tényleges rendelkezésre állása egyszerűen azért, mert a vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján a korábbinál jóval több esetben kell távmeghallgatást tartani.

2.3.1.2 A kizárólag hangkapcsolatot biztosító eszköz szélesebb körű alkalmazása

Telekommunikációs eszköz használata esetén *az eljárási cselekmény helyszíne, és a jelenléttel érintett személy közötti kapcsolatot folyamatos hangfelvétel továbbítása is biztosíthatja.*⁵⁴

A veszélyhelyzet idején bevezetett fenti szabály az alábbi, fontos változásokat hozta a hatályban lévő Be.-hez képest: A Be. rendelkezései a kép- és hangfelvételt biztosító eszköz alkalmazását teszik főszabállyá, a kizárólag hangkapcsolatot biztosító eszköz alkalmazására csak jóval szűkebb körben kerülhet sor. Kétségtelen, hogy a terhelt nyomozás során történő kihallgatása esetén erre a Be. szabályai is lehetőséget adnak, noha ez nyilvánvalóan a terhelti jogok, részvétel, védelem beszűkülését jelenti. Ezzel kapcsolatban ismét hangsúlyozzuk, hogy a kizárólag hangkapcsolatot biztosító összeköttetés az érintettek számára korlátozottabb részvételi lehetőséget biztosít, amely tartalmában is érdemi eljárási cselekmény esetén aggályos.

2.3.1.3 A terhelt hozzájárulása mellőzhető

A telekommunikációs eszköz használata *a terhelt hozzájárulása nélkül is elrendelhető.*⁵⁵

A veszélyhelyzet idején bevezetett fenti szabály az alábbi, fontos változásokat hozta a hatályban lévő Be.-hez képest: A Be. szabályai szerint a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése tárgyában tartott ülésen és az előkészítő ülésen csak a terhelt hozzájárulásával rendelhető el a telekommunikációs eszköz használata. A COVID-19 alatti szabályozás azonban ezeket az eseteket nem tekinti kivételesnek, hanem általános szabályként mondja ki, hogy telekommunikációs eszköz használata a terhelt hozzájárulása nélkül is elrendelhető. Az új szabályok csupán annak indítványozását teszik lehetővé a vádlottnak, hogy a bíróság a személyes jelenlétét a tárgyalás helyszínén biztosítsa. Ebben az esetben azonban a bíróságnak meg kell vizsgálnia, hogy lehetséges-e az eljárási cselekmény elhalasztása.⁵⁶ Ha azonban az eljárási cselekmény elhalasztására nincs lehetőség, a bíróság akkor is elutasítja a vádlott indítványát, ha járványügyi intézkedés megszegésével járna vagy a terhelt vagy a vele érintkező személyek testi épségét, egészségét veszélyeztetné.⁵⁷ Ez tehát azt jelenti, hogy a vádlott azt indítványozhatja, hogy jelen lehessen a bírósági tárgyaláson, ekkor a bíróság legfeljebb elhalaszthatja a tárgyalást vagy ha ez nem megoldható, távmeghallgatást tarthat, de személyes jelenlétet nem biztosíthat. A jogszabály szövegezéséből az tűnik ki, hogy a terheltnek kizárólag akkor van egyáltalán jogosultsága a személyes jelenlét indítványozására, ha az eljárás már bírósági szakban van, az ügyészség és a rendőrség előtti eljárásban erre lehetősége sem nyílik.

⁵⁴ Veir. 56. § (1) bekezdés, Átmeneti tv. 196. § (1) bekezdés

⁵⁵ Veir. 56. § (4) bekezdés, Átmeneti tv. 196. § (4) bekezdés

⁵⁶ Átmeneti tv. 196. § (4) bekezdés

⁵⁷ Átmeneti tv. 196. § (5) bekezdés

2.3.1.4 A jogorvoslati lehetőségek szűkülése

Nincs helye jogorvoslatnak a telekommunikációs eszköz használata iránti indítvány elutasítása, a telekommunikációs eszköz használatának elrendelése, valamint a személyes jelenlét biztosítására tett indítvány tárgyában hozott döntés ellen.⁵⁸

A veszélyhelyzet idején bevezetett fenti szabály az alábbi, fontos változásokat hozta a hatályban lévő Be.-hez képest: Azon esetek körét, amikor nincs helye jogorvoslatnak, a COVID-19 alatti szabályozás a Be.-hez (nincs helye jogorvoslatnak a telekommunikációs eszköz használata iránti indítvány elutasítása, valamint a használatának elrendelése ellen) képest kibővíti azzal, hogy a személyes jelenlét biztosítására tett indítvány tárgyában hozott döntés ellen sem biztosít jogorvoslati lehetőséget. Ez pedig – tekintettel arra, hogy szélesíti azokat az esetköröket, amikor nem biztosított a jogorvoslat a terhelt pl. a bírósági tárgyalásán való személyes megjelenésre tett indítvány elutasításával szemben – a korábbi Be.-hez képest a terhelt tisztességes eljáráshoz való jogainak érvényesülése szempontjából még aggodalmasabb helyzetet teremt.

A fentiek összefoglalásaként hangsúlyozni kell, hogy a távmeghallgatások esetében az érintett felek – különösen a terhelt – beleegyezése alapvető, a tisztességes eljáráshoz fűződő jogot érintő jelentőségű lenne. A beleegyezés megszerzése különösen fontos, amikor videokonferencia-platformokat használnak olyan meghallgatásokra, ahol az érintett személy fizikai jelenléte hagyományosan döntő fontosságú.

Magyarországon túlra tekintve elmondható, hogy csak néhány EU-tagállamban szükséges a gyanúsított hozzájárulása a videokonferencia-alapú meghallgatásokhoz. Nem csak magyarországi, de európai szintű problémát is jelez tehát, hogy jelenleg nincsenek pontos szabályok vagy egyszerűsített iránymutatások uniós szinten sem ebben a konkrét, mégis döntő kérdésben. A terhelt és a védő szempontjából ugyanakkor rendkívül fontos kritériumként kellene érvényesülnie a terhelt beleegyezésén, mint alapvető követelményen túl annak is, hogy ezt a döntést a terhelt megfelelő tájékoztatást követően hozza meg. Ahogyan az is alapvető kíváncsi lenne, hogy hatékony jogorvoslati lehetőségek álljanak rendelkezésre a videokonferencián megtartott tárgyalásokon hozott döntések megtámadására vagy felülvizsgálatára.⁵⁹

2.3.2 A Bv. tv.-ét érintő változások

A büntetés-végrehajtási bíró eljárásában a fogva lévő személyek esetében a koronavírus-járvány kitörését követően bevezetett szabályozás⁶⁰ szerint

- a meghallgatás és a tárgyalás megtartásakor az eljárás résztvevőivel az elektronikus kapcsolattartás bármely formája megengedett;
- a fogvatartott személyek jelenlétét elsősorban telekommunikációs eszközzel kell biztosítani.⁶¹

A Bv. tv. ide vonatkozó általános szabályához⁶² képest a fogva lévő terhelt esetében a büntetés-végrehajtási bírónak a távmeghallgatást kell előnyben részesítenie az eljárási cselekmény bv. intézetben történő megtartásával szemben, amely eredményeként a fogvatartottnak a meghallgatása során való személyes jelenlétéhez fűződő érdekei és jogai nagyobb eséllyel sérülhetnek ugyanakkor az őt érintő eljárás lefolytatása lehetségessé válik a telekommunikációs eszközzel, az kevésbé szenved számottevő késedelmet.

⁵⁸ Veir. 56. § (6) bekezdés, Átmeneti tv. 196. § (6) bekezdés

⁵⁹ *Criminal Justice, Fundamental Rights and the Rule of law in the Digital Age. Report of a CEPS and QMUL Task Force* (Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels, May 2021), 43. oldal

⁶⁰ A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet időszakában a Bv. tv.-ét a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendeletben (amely 2020. április 5. és 2020. június 17. között volt hatályban) meghatározott eltérésekkel kellett alkalmazni.

⁶¹ 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 2. § (8) bekezdés, Átmeneti tv. 236. § (6) bekezdés. A Korm. rendelet hatályon kívül helyezését követően, a 2020. június 18-án hatályba lépett Átmeneti tv. a Korm. rendelet e rendelkezését apróbb módosításokkal, lényegében változatlan formában vette át.

⁶² Eszerint a büntetés-végrehajtási bíró a meghallgatást, illetve a tárgyalást telekommunikációs eszköz használata útján vagy a bv. intézetben tartja.

2.3.3 A különleges bánásmódot igénylő terheltek és a távmeghallgatás

Az előzőekben láthattuk, hogy a koronavírus-járvány miatt, illetve a veszélyhelyzet alatt bevezetett, a büntetőeljárásokat érintő jogszabályi változások mindenekelőtt azt jelentik, hogy a személyes jelenlétet igénylő eljárási cselekményt alapvetően el kell halasztani, ha pedig az nem halasztható el, a bíróságnak, az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak kötelező érvénnyel telekommunikációs eszközzel kell lefolytatnia. A távmeghallgatás pedig még akkor is elsőbbséget élvez, ha az eljárási cselekményen történő személyes megjelenés nem jár a járványügyi szabályok megszegésével. A sérülékeny csoportokhoz tartozó (például fogyatékos) terhelteket a telekommunikációs eszközzel történő meghallgatás rendkívül érzékenyen érinthet, az a számukra különösen nagy kihívást jelenthet, ezért az alábbiakban a különleges bánásmódot igénylő személyekkel kapcsolatos, a kutatás témája szempontjából releváns kérdéseket is érintünk.

A Be. a különleges bánásmódot igénylő terhelt fogalmát lényegében nem ismeri, hanem különleges bánásmódot igénylő személyt említ, aki a jogszabályi definícióból következően a sértett vagy a tanú lehet.⁶³ A Be.-nek ugyanakkor van olyan rendelkezése,⁶⁴ amely a különleges bánásmód körében szabályozott egyes intézmények alkalmazhatóságát az ott meghatározott esetekben kiterjeszti a büntetőeljárásban részt vevő más személyekre, így a terhelte is.⁶⁵ Ez azt jelenti, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a terhelt esetében is alkalmazhat olyan intézkedéseket, amelyek „az eljárás érdekeire figyelemmel, lehetőség szerint” a különleges bánásmódot igénylő sértettek és tanúk jogai gyakorlásának, illetve kötelezettségei teljesítésének elősegítését szolgálják.⁶⁶ Erre abban az esetben van lehetőség, ha a terhelt a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, fogyatékos személynek minősül vagy minősülhet, vagy ha a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonyára tekintettel az indokolt. A koronavírus-járvány kitörését követően hatályos szabályozás kiegészítette a Be.-nek a különleges bánásmódot igénylő személyre vonatkozó rendelkezéseit azzal, hogy ilyennek minősíti a hatvanötödik életévét betöltött személyt is.⁶⁷

A különleges bánásmódot igénylő terhelteket érintő rendelkezéseknek, illetve azok alkalmazásának az alapja általánosságban véve az a koncepció, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog elengedhetetlen biztosítéka, hogy a terhelt ne kerüljön hátrányos helyzetbe, ha életkora, fogyatékosága vagy más körülmény alapján büntetőeljárási jogainak gyakorlásában, kötelezettségei teljesítésében akadályozott.⁶⁸ Ennek elősegítése érdekében a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság – többek között – biztosítja, hogy az érintett személy a különleges bánásmódot megalapozó körülményekből fakadó akadályok ellenére megfelelően gyakorolhassa a Be.-ben meghatározott jogait, illetve teljesíthesse kötelezettségeit; elősegíti, hogy segítő közreműködését vehesse igénybe; illetve az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményt úgy készíti elő, hogy az megismétlés nélkül elvégezhető legyen.⁶⁹ A Be. ezen intézkedések között említi az érintett személy jelenlétének az eljárási cselekményen telekommunikációs eszköz útján történő biztosítását is.⁷⁰

Önmagában a sértetti pozíció miatt különleges bánásmódban részesülő áldozatok esetében a távmeghallgatás egyértelműen pozitív intézkedés, mivel alapvetően azt a célt szolgálja, hogy pl. a sértettnek ne kelljen fizikailag egy térben tartózkodnia a bántalmazójával és ott elmondania, hogy mi történt vagy, hogy legyen lehetősége arra, hogy a nyilatkozatát rögzítsék, így nem kell többször elmondania, hogy mi történt vele. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor arra szükséges mindenképpen rávilágítani, hogy például értelmi fogyatékos vagy hallásában, beszédében akadályozott terhelt esetében

⁶³ Be. 81. §

⁶⁴ Be. 96. §

⁶⁵ A Be. indokolása

⁶⁶ A Be. 96. § (1) bekezdésében foglaltak alapján ebben az esetben a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a Be. 85. § (1) bekezdésében foglalt intézkedéseket alkalmazhatja.

⁶⁷ Veir. 48. §. Ezt a szabályt a Veir. hatályon kívül helyezése után az Átmeneti tv. is átvette (Átmeneti tv. 190. §).

⁶⁸ Polt Péter (szerk.) *Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018.

⁶⁹ Be. 85. § (1) bekezdés a), e), g) pont

⁷⁰ Be. 85. § (1) bekezdés k) pontja

– azon sértettek esetétől eltérően, amelyben a különleges bánásmódot önmagában a sértetti pozíció indokolja– éppen a telekommunikációs eszköz használata jelenthet olyan kihívást, nehézséget, amely a tisztességes eljáráshoz való jog megfelelő gyakorlását veszélyeztetheti, mert akadályokba ütközhet a terhelt, védői érzékelése a sértetti nyilatkozatnak. Ezért elengedhetetlen megfelelő egyensúlyt találni a sértett védelme és a terhelt tisztességes eljáráshoz fűződő jogának érvényesülésében. A sérülékeny terheltek esetében tehát az eljáró bíróságnak és hatóságoknak az állam büntetőjogi igényének érvényesítése, az eljárás kellő időben történő lefolytatására vonatkozó érdek, valamint a koronavírus-járvány miatti egészségügyi szempontok mellett figyelembe kell vennie, hogy a terhelt védelemhez és tisztességes eljáráshoz fűződő joga is érvényesüljön, meg kell találnia a különböző szereplők és érdekek megfelelő egyensúlyát. Így mérlegelniük kell például azt, hogy ugyan telekommunikációs eszköz alkalmazását írja elő a jogszabály, azonban mégis az eljárási cselekmény halasztása mellett döntenek a terhelt megértési, kommunikációs akadályai alapján, annak érdekében, hogy alkotmányos jogai érvényesülhessenek.

3. Az empirikus kutatás eredményei

3.1 Módszertan

A hazai és nemzetközi jogszabályi környezet áttekintése mellett empirikus adatokat is feldolgoztunk. Ezek egyfelől a kutatásunk témája szempontjából releváns közérdekű adatokat jelentettek, másfelől pedig interjúkat készítettünk a távmeghallgatások gyakorlatában tapasztalattal rendelkező szakemberekkel és érintettekkel.

3.2 Közérdekű adatigénylések és statisztikai adatok

Az adatelemzés során az Országos Bírósági Hivatal (a továbbiakban: OBH) által közzétett, a jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak alapstatisztikáit, valamint az ügyforgalmi adatok egyes statisztikáit használtuk fel, hogy a járvány igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásának tágabb kontextusát meg tudjuk vizsgálni, amelyben értelmezendő a távmeghallgatások megnövekedett száma. Emellett közvetlenül a távmeghallgatások gyakorlatának feltérképezése érdekében közérdekű adatigényléseket nyújtottunk be azokhoz az állami szervekhez, amelyeknek érintettek ezek bonyolításában. Így közérdekű adatigényléssel fordultunk az OBH-hoz, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságához (a továbbiakban: BVOP), a Legfőbb Ügyészséghez, valamint az Országos Rendőr-főkapitánysághoz (a továbbiakban: ORFK). Az OBH-hoz, a BVOP-hoz és az ORFK-hoz benyújtott adatigényléseinkben az iránt érdeklődtünk, hogy hány ügynevezett fix és mobil távmeghallgatási végpont áll a szervezetek rendelkezésére. A fix végpontok azok, amelyek egy helyiségben, nem mozdítható módon vannak kialakítva. A mobil végpontok mozdítható, a távmeghallgatás bonyolítására alkalmas eszközök. Az erre alkalmasság abban rejlik, hogy biztonságos kapcsolattal, egymást jól látva és hallva, valamint az eljárás során keletkező iratok az eljárás szereplői által jól láthatóak, követhetők legyenek – derült ki a kutatásunk interjúból. Az OBH tájékoztatása szerint a távmeghallgatási végpontok egy országos-rendszert alkotnak, amely kifejezetten arra való, hogy bírósági eljárásokat elektronikusan, személyes jelenlét nélkül is meg lehessen valósítani. Ezt a speciálisan, erre a tevékenységre kialakított rendszert 2018-ban alakították ki a bírósági és a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer részére. Ahogyan írják, a „terhelteknek eddig két választásuk volt, részt kívánnak-e venni a tárgyaláson vagy sem. Az új rendszernek köszönhetően a távmeghallgatás egy harmadik lehetőségként vetődhet fel.”⁷¹

3.1.1 A hazai büntető igazságszolgáltatás tágabb működését leíró adatok a pandémia idején

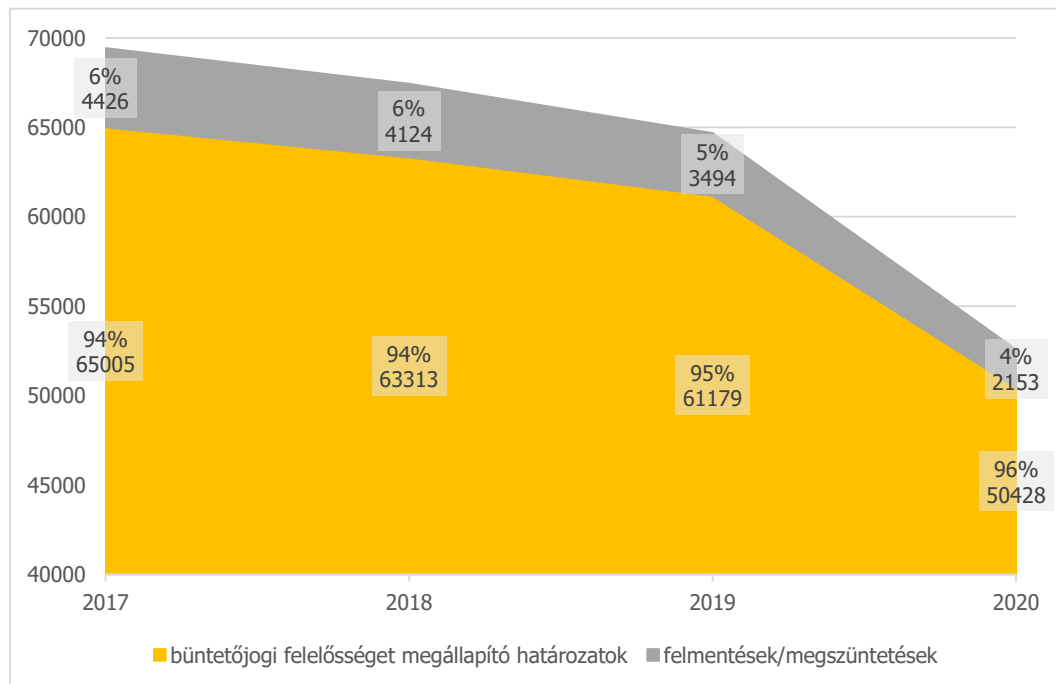
A jogerősen befejezett büntetőügyek száma 2016-tól egyértelműen csökkenő tendenciát mutat (1. táblázat), ahogyan a regisztrált bűncselekmények száma is 2013-tól napjainkig folyamatos csökkenést jelez. Tavaly, a koronavírus járvány kitörésének évében azonban jóval nagyobb csökkenés látható, mint az azt megelőző években: míg mind 2018-ban és 2019-ben a 2016-es mennyiség 89 százalékát fejezték be, addig 2020-ban a kiinduló év mennyiségének csupán a 73 százalékát. Érdekes, hogy a büntetőjogi felelősséget megállapító határozatok száma 2017 és 2020 között összességében ugyanúgy csökkent, ahogyan a befejezett ügyeké, azonban nőtt az arányuk a felmentések/megszüntetések összevont kategóriájához képest, ami azt jelenti, hogy 2020-ban már a jogerősen befejezett ügyek 96 százaléka zárult büntetőjogi felelősség megállapításával (1. ábra).

⁷¹ Forrás: *Kitűnően vizsgálják a távmeghallgatás*, 2018, <https://birosag.hu/en/node/18593>

1. táblázat: A jogerősen befejezett büntetőeljárások száma évenként⁷²

év	db	% 2016-hez képest
2016	72 300	100%
2017	69 431	96%
2018	64 437	89%
2019	64 680	89%
2020	52 581	73%

1. ábra: Büntetőjogi felelősséget jogerősen megállapító határozatok, felmentések/megszüntetések száma⁷³

A fenti adatokat összevetve az OBH által közzétett ügyforgalmi statisztikákkal⁷⁴ (2-3. ábra) úgy tűnik, a csökkenés mértékéért legalább részben a koronavírus okozta ügyelhúzódság felelhet. Az OBH ügyforgalmi elemzésében kifejti, hogy a bíróságok ítélezésének időszerűségét az elhúzódság folyamatban lévő ügyek számát elemezve lehet legjobban bemutatni. Ennek fontosságát is kiemelik: „az ügyek ésszerű időn belüli elbírálása nem csupán Alaptörvényben rögzített jog, de az ügyfelek érthető elvárása is,” ami miatt folyamatosan „kiemelt” céljuk az elhúzódság ügyek számának és az összes folyamatban lévő ügyhöz viszonyított arányának csökkentése.⁷⁵ Az ügyforgalmi elemzésben közzétett adatok alapján készített következő ábrán jól látszik, hogy az elhúzódság folyamatban lévő büntetőpercek száma markánsan csökkent 2017. június 30. és 2019. június 30. között, majd 2020. június 30-án az eddigi tendenciából kiugró értéket produkált – ezt az OBH elemzése is a „COVID-19 miatt megakasztott ítélezés”⁷⁶ hatásának tekinti.

⁷² Forrás: Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak statisztikai adatai az Országos Bírósági Hivatal [honlapján](#).

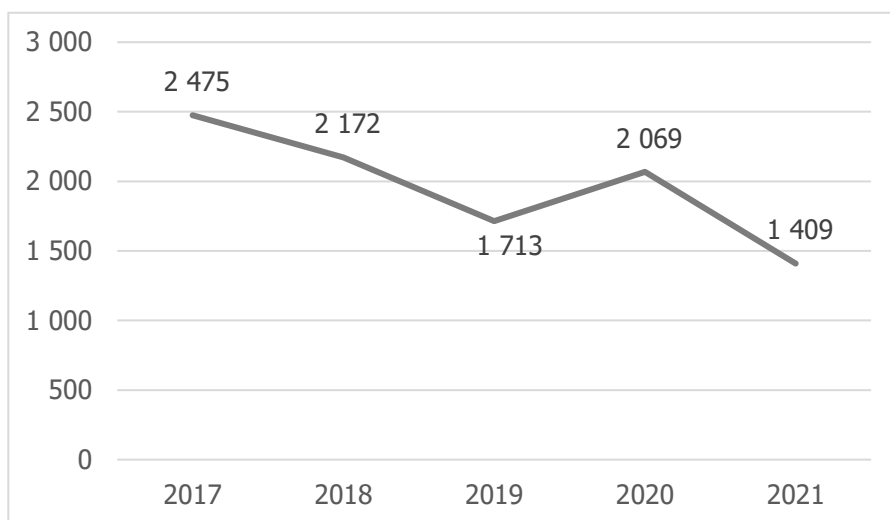
⁷³ Forrás: Uo.

⁷⁴ Az OBH elhúzódság ügynek az elsőfokú bíróságokon a két éven, törvényszék másodfokon az egy éven, ítéletábrán a hat hónapon túli folyamatban lévő peres ügyeket tekinti. Forrás: OBH Ügyforgalmi elemzés 2021. I. félév, 170. o.

⁷⁵ Forrás: OBH Ügyforgalmi elemzés 2021. I. félév, 170. o. Elérhető: https://birosg.hu/sites/default/files/2021-10/ugyforgalmi_elemzes_2021_i_felev.pdf

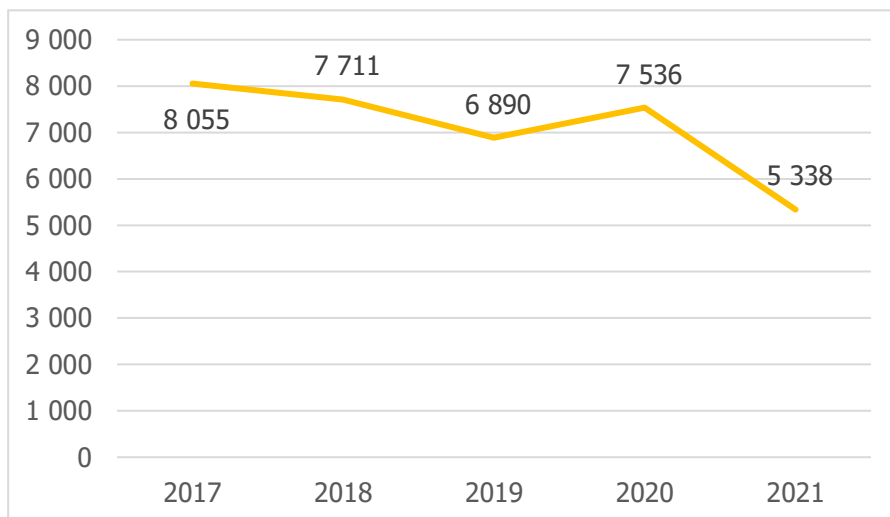
⁷⁶ Uo. 171. o.

2. ábra: Elhúzódo folyamatban lévő büntetőperek száma országosan tárgyév június 30-án⁷⁷

A 3. ábrán látható, hogy 2020-ban nem csupán a büntetőügyekben emelkedett meg az elhúzódo perek száma, hanem az összes ügyszakban. A két ábrát összehasonlítva látszik, hogy 2017 és 2020 között az elhúzódo csökkentését a büntetőügyek esetében a többi ügyszakhoz képest hatékonyabban sikerült megvalósítani – az összes ügyszak számai kevésbé meredeken estek, mint a büntetőügyeké. Tehát 2019-re a büntetőügyekben a 2017-es elhúzódo ügyszám-szint a 69 százalékára, az összes szakban együttvéve pedig annak 86 százalékára esett vissza. Fontos megjegyezni, hogy 2021-re sikerült a 2019-es szint alá csökkenteni az elhúzódo ügyek számát: az összes per esetében meredekebb csökkenést sikerült elérni, mint a büntetőperek esetében.

3. ábra: Elhúzódo folyamatban lévő peres ügyek száma országosan tárgyév június 30-án

3.1.2 A távmeghallgatásokkal közvetlenül összefüggő statisztikai adatok

3.1.2.1 Az Országos Bírósági Hivatal adatai

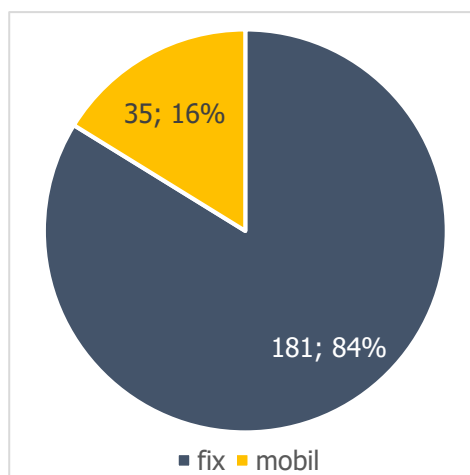
Az OBH-nak eljuttatott közérdeklő adatigénylésünkben⁷⁸ az iránt érdeklődtünk, hogy 2018 és 2021 között hány darab távmeghallgatás lebonyolítására alkalmas fix és mobil végpontot létesítettek. Ebből kiderül,

⁷⁷ Uo. 174; 185; 196; 198. o.

⁷⁸ Forrás: MHB-számítás az OBH adatszolgáltatása alapján. Iktatószám: 2021.OBH.XII.B.41/5., 2021. július 30.

hogy 2018-ban 39 bíróságon 72 fix végpontot, 2019 és 2020 során 109 fix- és 5 mobil végpontot, 2021-ben pedig 30 mobil végpontot adtak át. Ezek szerint amennyiben minden 2018 óta létesített végpont most is üzemel, a bírósági szervezetrendszer 139 intézményére összesen 216 távmeghallgatás lebonyolítására alkalmas eszköz áll a rendelkezésre, tehát átlagosan minden intézmény részére 1,6 darab. Adatszolgáltatásukban a mobil és a fix végpontok darabszámát illetően közölték, hogy „a mobil végpontok jellegükből adódóan több bíróság igényeit is ki tudják szolgálni, szabadon mozgathatók, így ténylegesen valamennyi bíróságon szervezhető távmeghallgatás.” Hozzá tették, hogy „telepített (fix) végpont ott található, ahol a tárgyalóterem kialakítása, az épület műemléki jellege, várható felújítása, illetve más célszerűségi vagy műszaki ok nem zárta ki a tárgyalótermek műszaki előkészítését, az eszközök falra szerelését.” Az adatszolgáltatás idején, 2021. július 30-án összesen 35 darab mobil végpont állt a bírósági szervezetrendszer rendelkezésére.

4. ábra: Fix és mobil végpontok megoszlása a teljes bírósági szervezetrendszeren belül⁷⁹

2. táblázat: A fix és mobil végpontok darabszáma a bírósági szervezetrendszer különböző szintjein⁸⁰

járásbíróságok	136
törvényszékek	68
ítélőtáblák	8
Kúria	1
<i>OBH Balatonszemesi oktatóközpont</i>	1
<i>OBH Magyar Igazságügyi Akadémia</i>	2
összesen	216

Magától értetődő, hogy nem egyenlő a távmeghallgatás bonyolítására alkalmas eszközrendszer iránti igény a bírósági szervezetrendszer különböző szintjein, hiszen az egyes szintek között a szervezet felépítésének logikájából adódó ügyteherbeli különbség is van. Az OBH adatszolgáltatásából a fentiekén túl kiderül, hogy 2021. július 30-án a 113 járásbíróság közül akadt három, ahol éppen nem volt mobil végpont sem. Minden törvényszéken, ítéltáblán és a Kúrián is rendelkezésre állt legalább egy távmeghallgatásra alkalmas végpont.

Fontos, hogy ügyteherben és az ügyek elhúzóadásában az ország egyes területei között is lehetnek különbségek. Ezt alátámasztja az OBH legfrissebb ügyforgalmi elemzése is. Ebből kiderül, hogy 2021. június 30-án, járásbírósági szinten jellemzően a Budapest Környéki Törvényszék, a Fővárosi Törvényszék, a Szombathelyi Törvényszék, a Székesfehérvári Törvényszék és a Tatabányai Törvényszék illetékességébe tartozó peres ügyek húzódtak el két éven túl az országos átlagnál nagyobb, 6 százalékos feletti arányban az összes folyamatban lévő perhez képest.⁸¹ Ha csak az elsőfokon a járásbíróságon

⁷⁹ Forrás: Uo.

⁸⁰ Forrás: MHB-számítás az OBH adatszolgáltatása alapján. Iktatószám: 2021.OBH.XII.B.41/5., 2021. július 30.

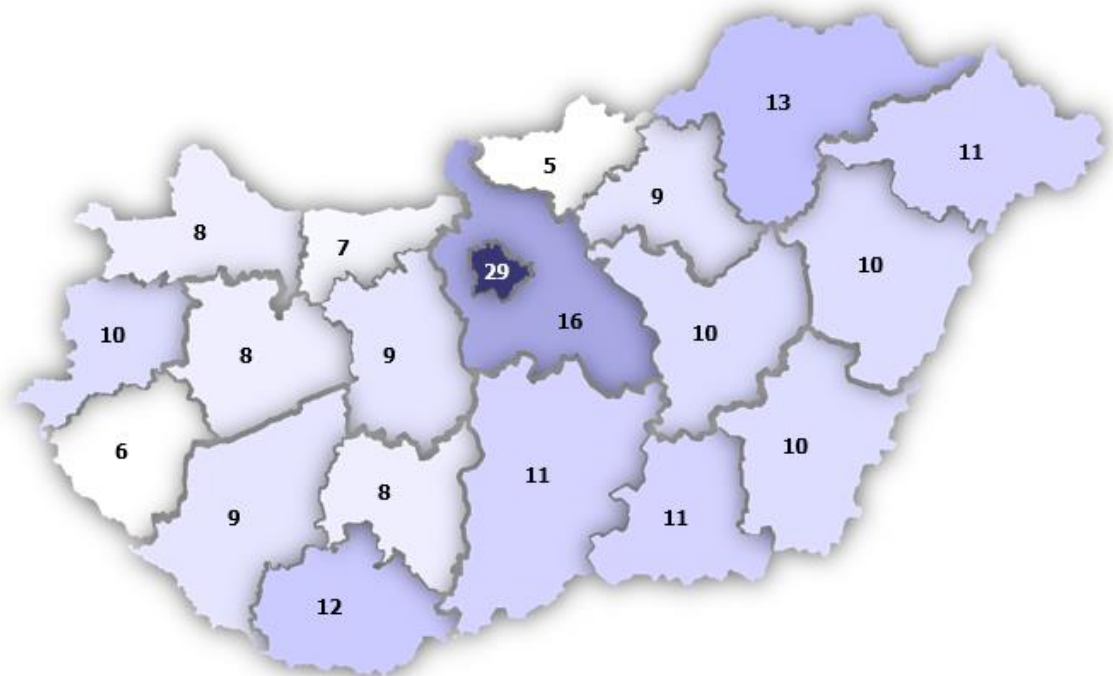
⁸¹ Forrás: OBH Ügyforgalmi elemzés 2021. I. félév, 176-177. o. Elérhető: <https://birosag.hu/sites/default/files/2021->

indult büntetőpereket vesszük figyelembe, akkor 2021. június 30-án szintén a Közép-magyarországi régió két törvényszéke (Fővárosi Törvényszék: 15,5%, Budapest Környéki Törvényszék: 8,6%), a Szegedi (9,3%) és a Székesfehérvári Törvényszék (5,7%) esetében húzódtak el az összes folyamatban lévő büntetőperen belül az országos átlagnál magasabb arányban.⁸² A két éven túl folyamatban lévő büntetőperekre törvényszék első fokon az összes, törvényszék elsőfokon folyamatban lévő büntetőperhez képest nagyobb arányú ügyelhúzódás jellemző, mint az előbbiekben: hat olyan törvényszék van, ahol minden harmadik-negyedik büntetőper két éven túl van folyamatban.⁸³ Ezek a következők:

- Fővárosi Törvényszék: 24,5%
- Pécsi Törvényszék: 28,6%
- Szombathelyi Törvényszék: 28,6%
- Egri Törvényszék: 29,4%
- Győri Törvényszék: 33,3%
- Kecskeméti Törvényszék: 33,3%

Ahogy ezt a 3.2-es fejezetben bővebben kifejtsük, a kutatásban részt vevő interjúalanyok elmondása szerint a távmeghallgatások legfontosabb pozitív hozadéka az, hogy az ügyelhúzódást mérsékelheti, ha az eljárásban telekommunikációs eszköz útján is biztosítható az eljárás szereplőinek jelenléte. Az elérhető végpontok számában tapasztalható területi különbségeket a következő ábra szemlélteti. A végpontok száma nagyjából leképezi azt, amit az előzőekben láthattunk – hiába elérhető a több végpont azokon a területeken, ahogy jellemzőbben húzódnak el ügyek, az ügyteherbeli különbségek miatt előfordulhat, hogy ezekre a területekre még több eszközt lenne szükséges rendszeresíteni. Az empirikus kutatásban választ adó ügyvédek jellemzően úgy gondolták, hogy szükség lenne további végpontok kialakítására, különösen a bonyolultabb büntetőügyek telekommunikációs eszköz útján való lebonyolításához.

5. ábra: Távmeghallgatás bonyolítására alkalmas végpontok száma törvényszéki illetékességi körök szerint (megyénként)⁸⁴

[10/ugyforgalmi elemzes 2021 i felev.pdf](#)

⁸² Uo. 182-183. o.

⁸³ Uo. 193-194. o.

⁸⁴ Forrás: MHB-számítás az OBH adatszolgáltatása alapján. Iktatószám: 2021.OBH.XII.B.41/5., 2021. július 30.

3.1.2.2 A fogvatartottak távmeghallgatásához kapcsolódó adatok

A BVOP 2021. őszi adatszolgáltatása⁸⁵ szerint a távmeghallgatásokat lehetővé tevő „VIAVIDEO” rendszer 2018-as felállítása óta mindössze egyetlen új végpontot alakítottak ki, az újonnan létesített Büntetés-végrehajtási Egészségügyi Központban 2021-ben. Tájékoztatásuk szerint távmeghallgatás lebonyolítására alkalmas mobil végpontok egyik bv. intézetben sem kerültek kialakításra. Ez az információ azért meglepő, mert ahogyan az előzőekben láttuk, a bírósági szervezetrendszer az eszközparkjának bővítésével reagált a járványhelyzet teremtette, a távmeghallgatások iránt megnövekedett szükséglet kielégítéséért. Így a BVOP tájékoztatása szerint a csaknem 18 ezer fogvatartottra 2021. július 31-én összesen csupán 63 távmeghallgatási végpont jutott.⁸⁶

3. táblázat: Távmeghallgatások és végpontok száma és átlaga az egyes bv. intézetekben 2021. január 1. és július 31. között⁸⁷

Bv. intézet	fogvatartotti átlagléltszám	táv- meghallgatások száma	végpontok száma	távmegh. napi átlagos száma (csak munkanapok)
Állampusztai Országos Bv. Int.	1 166	835	3	5,6
Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet	207	305	2	2,1
Balassagyarmati Fegyház és Börtön	307	274	1	1,9
Baranya Megyei Bv. Intézet	175	263	1	1,8
Békés Megyei Bv. Intézet	98	237	1	1,6
B-A-Z Megyei Bv. Int.	823	1 084	3	7,3
Budapesti Fegyház és Börtön	1 000	525	2	3,5
Bv. Egészségügyi Központ	129	40	1	0,3
Fővárosi Bv. Intézet	1 281	1 628	6	11,0
Gy-M-S Megyei Bv. Intézet	148	274	1	1,9
Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet	168	254	2	1,7
Heves Megyei Bv. Intézet	134	248	1	1,7
IMEI	285	250	1	1,7
J-N-Sz Megyei Bv. Int.	120	270	2	1,8
Kalocsai Fegyház és Börtön	262	110	1	0,7
Kiskunhalasi Országos Bv. Int.	797	742	2	5,0
Közép-dunántúli Országos Bv. Int.	1 200	972	4	6,6
Márianosztrai Fegyház és Börtön	499	264	2	1,8
Pálhalmi Országos Bv. Int.	1 293	1 825	4	12,3
Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	292	148	1	1,0
Somogy Megyei Bv. Intézet	127	229	1	1,5
Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	595	372	2	2,5
Sz-Sz-B Megyei Bv. Int.	166	239	2	1,6
Szegedi Fegyház és Börtön	1 383	1 298	4	8,8
Szombathelyi Országos Bv. Int.	1 463	1 057	2	7,1
Tiszalöki Országos Bv. Int.	1 111	611	2	4,1
Tolna Megyei Bv. Intézet	89	181	1	1,2
Tököli Országos Bv. Int. (fk. is)	1 004	586	2	4,0
Váci Fegyház és Börtön	650	450	2	3,0
Veszprém Megyei Bv. Intézet	489	767	3	5,2
Zala Megyei Bv. Intézet	88	113	1	0,8
Összesen	17 549	16 451	63	111,2

⁸⁵ BVOP adatszolgáltatás a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatigénylésére. Ikt.sz. 30500/9196/2021, 2021. szeptember 9.

⁸⁶ MHB-számítás a BVOP adatszolgáltatása alapján. Iktatószám: 30500/9196/2021, 2021. szeptember 9.

⁸⁷ MHB-számítás a BVOP adatszolgáltatása alapján. Iktatószám: 30500/9196/2021, 2021. szeptember 9.

A 3. táblázatból látszik, hogy azokban a bv. intézetekben jutott egy végpontra több távmeghallgatás 2021. január 1. és július 31. között, amelyek eleve magasabb fogvatartotti létszámokkal működnek. Hat olyan bv. intézet volt ebben az időszakban, ahol egy munkanapon egy távmeghallgatási végpontra kettő, vagy annál több távmeghallgatás jutott. Bármely fogvatartottnak, a jogerősen elítélteknek is lehet szüksége a távmeghallgatási kapacitáshoz való hozzáféréshez, pl. a bv. bíró hatáskörébe utalt ügyekben, vagy lehetnek még folyamatban lévő egyéb bírósági ügyeik is. A letartóztatottnak azonban még a szabadságelvonás alapjául szolgáló büntetőügye is folyamatban van, ezért olyan járványidőszakban, amikor a személyes jelenlét mellőzésével folynak a büntetőeljárások, az ő jelenlétük, megfelelő minőségű hozzáférésük különös jelentőségű, hiszen a szabadságuk a tét. Az egy végpontra jutó nagyszámú napi átlagos távmeghallgatást bonyolító bv. intézetek közül a következő négy egy BVOP adatszolgáltatás⁸⁸ szerint szerepel a legnépesebb számú letartóztatotti populációval működő bv. intézetek között. 2021 februárjában letartóztatottak átlagosan 3546-an voltak összesen, ebből

- 258-an voltak a Szegedi Fegyház és Börtönben,
- 240-an voltak a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben,
- 230-an voltak a Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben,
- és 134-en voltak a Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben fogva tartva.

Összefoglalva, a közérdekű adatigényléseinkre érkezett adatszolgáltatások tanulságai szerint amíg a bírósági szervezetrendszer felismerte, hogy bővítenie kell a távmeghallgatási kapacitáit, addig a büntetés-végrehajtásban 2018 óta nem rendszeresítettek új végpontokat. Ennek megfelelően kimondható, hogy a tapasztalatok és az empirikus kutatás eredményei jelzik azt a problémát, hogy a távmeghallgatások lefolytatására nincs elegendő eszköze a bv. szervezetnek. Ugyanígy nem történt távmeghallgatási kapacitásfejlesztés a rendőrségi fogdákon. Az Országos Rendőr-főkapitányság adatszolgáltatása⁸⁹ szerint a rendőrségi fogdákon se fix, se mobil távmeghallgatási végpontok nem állnak rendelkezésre, nem bonyolítottak 2018 és 2021 között egyetlen távmeghallgatást sem.

3.3 A kutatás kvalitatív eredményei

A közérdekű adatigénylésekre érkezett válaszok és a statisztikai adatok elemzésén kívül 14 félig strukturált interjú⁹⁰ is készítettünk a büntető igazságszolgáltatás különböző szereplőivel, valamint két reintegrációs őrizetbe szabadult elítélttel (4. táblázat).

4. táblázat: A kutatásban részt vevő interjúalanyok listája

ügyvéd	6
bíró	2
pártfogó	3
büntetés-végrehajtási pártfogó	1
elítelt reintegrációs őrizetben	2
összesen:	14

3.3.1 Tapasztalatok a távmeghallgatásokkal kapcsolatban

A megkérdezett bírók és védők elmondása alapján a pandémia első hullámában hatályba lépett, e tanulmány 2.3 pontjában részletesen elemzett jogszabályi változtatásokra adott első reakcióként „*leállt a büntető igazságszolgáltatás.*” A hirtelen jött helyzetben kialakult új szabályozás mentén lassan történt az átállás a jogalkalmazásban, volt olyan megkérdezett védő, aki szerint a „legelső körben csak a

⁸⁸ BVOP adatszolgáltatás a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatigénylésére. Ikt.sz. 30500/3854/2021, 2021. március 25.

⁸⁹ ORFK adatszolgáltatás a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatigénylésére. Ikt.sz. 29000-197/47-9/2021, 2021. szeptember 27.

⁹⁰ Az interjúkérdéseinket egy éppen folyó, alternatív szankciókról szóló kutatásunk kérdéseivel együtt tettük fel az alanyoknak. Az alábbi elemzés részben megtalálható a pandémia az alternatív szankciók kiszabására gyakorolt hatásairól szóló tanulmányunkban is.

leginnovatívabb bírák tárgyaltak” telekommunikációs eszköz útján. A kutatásban részt vevő bírók és védők szerint az enyhébb tárgyi súlyú ügyeket – lényegében az 5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények esetében – próbálták büntetővégzéssel lezárni.⁹¹ Meglátásuk szerint arra törekedtek a bíróságok, hogy mind a védő és a terhelt, mind az ügyészség által elfogadható büntetések indítványozzanak, ezzel minimalizálják a tárgyalások számát – a tárgyalás nélkül is kiszabható ítéletek felé mozdult el az ítélezési gyakorlat. Ez az interjúalanyaink többsége szerint az ügyeknek ebben a szegmensében enyhébb ítéletek kiszabásához vezethetett – ennek igazolására azonban még nem állnak rendelkezésre a 2020-as ítéletkiszabásra vonatkozó statisztikák. Az idő múlását önmagában is enyhítő körülményként kell értékelni⁹² – ezáltal a tárgyalások elhalasztása a járványhelyzet miatt a kis súlyú bűncselekményeknél, vétségeknél akár jóval enyhébb kiszabott büntetésben is megnyilvánulhat.

A fogva tartott terheltek esetében az eljárási cselekményeket – így a tárgyalásokat – telekommunikációs úton bonyolították le.⁹³ A megkérdezett ügyvédek elmondták, hogy a járványt megelőzően ritkán alkalmaztak távmeghallgatást, még nem ismerték a bírók sem a működését. Véleményük megoszlott a távmeghallgatás értékelésében. Sokan egyetértettek abban, hogy a távmeghallgatáson keresztül tárgyalás sokkal jobb, mint az elmaradt tárgyalás, például:

„A bíróságok lesznek nehezebb helyzetben a negyedik hullám alatt. A Skype-on való tárgyalás sokkal jobb annál, mint hogy elmaradjon a tárgyalás. [...] Sokkal jobb lenne tehát a jövőben, amennyiben vírushelyzet áll elő, ha legalább néhány ügyben meg lehetne tartani a tárgyalást ahelyett, hogy megint hónapokra leállna a bíróság. Ez különösen a letartóztatottak esetében lenne fontos.” (ügyvéd 1)

Néhány megkérdezett ügyvéd szerint a távmeghallgatás egy hatékonyabb megoldás volt, mint a járványhelyzet későbbi időszakában az óvintézkedések mellett megtartott személyes tárgyalások – az utóbbi kapcsán a felmerült problémákat a későbbiekben részletezzük. Voltak olyan ügyvéd interjúalanyok, akik szerint a terhelt számára előnyösebb, ha nem szállítják a lakóhelyétől távol tárgyalás miatt. Szerintük, ha helyben marad, a védővel is könnyebben konzultál és általánosságban a család is könnyebben meglátogathatja – már amikor éppen nincsen látogatási tilalom. Ugyanakkor az eljárásban érintett többi szereplő (sértettek, tanúk, szabadlábon védekező terheltek) esetén – a jogalkalmazói vélemények szerint – aggályos volt a távmeghallgatás, mert a bv. kontrollált környezetével szemben a többi eljárási szereplő esetén felmerült, hogy garanciális jogok sérülhetnek. A bíró nem tud meggyőződni arról, hogy milyen körülmények között nyilatkozik a meghallgatott személy – nem áll-e valaki a helyiségben, aki nyomást gyakorol rá, vagy nem ismert hatással van a nyilatkozatára. Ennek ellenére a tapasztalataik szerint ebben a tekintetben nem volt egységes a jogalkalmazás, voltak olyan bírók, akik sértetteket, tanúkat és szabadlábon védekező terhelteket is meghallgattak telekommunikációs eszközön keresztül.

2020 őszére országosan kiépültek a járványhelyzethez alkalmazkodó plexi-falás tárgyalótermek és a járványügyi védekezést szolgáló óvintézkedések protokollja. Ettől kezdve a bíró mérlegelési hatáskörébe került, hogy a járványhelyzetre való tekintettel elhalasztja a tárgyalást vagy megtartja azt a járványügyi szabályok betartása mellett. A tárgyalóteremben bevezetett plexiüveg és a kötelezővé tett maszkviselés

⁹¹ Be. C. fejezet: A büntetővégzés lényege, hogy a bíróság az ügyészség indítványára vagy hivatalból háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén tárgyalás mellőzésével, az ügyiratok alapján büntetővégzést hoz, ha az ügy megítélése egyszerű, a vádlott szabadlábon van, vagy más ügyben tartják fogva, és a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető. A bíróság az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén is büntetővégzést hoz, ha az előbbi feltételek fennállnak, és a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte.

⁹² A büntetékiszabás során értékelhető tényezőkről szóló 56. BK vélemény 10.

⁹³ A Be. XX. fejezete (120-126. §) alapján a telekommunikációs eszköz használata az eljárási cselekményen való jelenlét biztosításának egyik eszköze lett. A Be. 121. § (1) bekezdése szerint a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság hivatalból vagy az eljárási cselekményen jelenlétre kötelezett, illetve jogosult személy által előterjesztett indítványra rendelheti el a telekommunikációs eszköz használatát. 2020. március 11-e, az első veszélyhelyzet kihirdetését követően a Be.-t a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendeletben (Veir.) foglalt eltérésekkel kellett alkalmazni. Ennek értelmében, ha az eljárási cselekményen történő személyes megjelenés a járványügyi szabályok megszegésével járt, akkor fő szabály szerint az eljárási cselekményt el kellett halasztani. Ha az nem volt elhalasztható, az eljárási cselekményen való jelenlétet telekommunikációs eszközzel kellett biztosítani.

a védők megítélése szerint nagyon megnehezítette a kommunikációt. A bíró el volt zárva mindenki másától, az ügyész a védőtől és a bírótól. Dupla plexifal mögül kellett megérteni, mit mond az eljárás másik szereplője. Egyedül a terhelt nem volt lezárva semmilyen oldalról.

Ahogy egy védő fogalmazott:

„A plexi tükröződött, nem lehetett látni egymást. A maszk megnehezítette a hallást és a megértést: Bohócság. Úgy beszélünk erőltetett módon, mintha mindenki teljesen hülye lenne. Visszakérdezzük, hogy jól hallottam-e?”

Bár 2020 őszétől újra lehetőség volt személyes tárgyalásokat is tartani, továbbra is meghatározóak maradtak a távmeghallgatások útján lebonyolított tárgyalások a fogva tartott terhelték esetén. A megkérdezett jogalkalmazók szerint nem egységes a bírói gyakorlat abban a tekintetben, hogy milyen mértékben használják ki az elektronikus eszközöket. Egyes, idősebb bírákra jellemző, hogy a távmeghallgatás lehetősége ellenére inkább előállítják a terheltet a büntetés-végrehajtási intézetből.

A távmeghallgatás intézményének a védők megítélése szerint előnye és hátránya egyaránt van. Kimondottan segíti a munkát, hogy nem kell fizikai távolságot áthidalni sem a védelemnek, sem a bv. intézetnek, vagyis nem kell a fogvatartottat a tárgyalásra szállítani. Ez az előny leginkább kisebb súlyú ügyekben és másodfokon érvényesül, mert súlyosabb ügyekben és az elsőfokú tárgyalásokon fontosabbnak tartják, hogy ne sérüljön a közvetlenség elve. A távmeghallgatáson mind a védelem mind a bíró számára kevésbé érzékelhető a terhelt állapota, a terhelt reakciói kevésbé egyértelműen érzékelhetőek. A megkérdezett bírók összességében elégedettek voltak a távmeghallgatásos tárgyalásokkal, elmondták, hogy a bíróságon meglévő jelenlegi technikai feltételek lehetővé teszik, hogy akár két bv. intézetet is bekapcsoljanak egyszerre egy távmeghallgatásba. Ugyanakkor azt is említették, hogy több bv. intézetnek nincsen megfelelő infrastruktúrája ahhoz, hogy az eljárás összes szereplője csatlakozhasson a távmeghallgatáshoz. A megkérdezett ügyvédek közül szintén kiemelték, hogy a bonyolultabb, több vádlottas, adott esetben nehezebb megítélésű ügyeknél gond, hogy a bv. intézetek összekapcsolásának lehetősége limitált, emiatt ezeknél nem működik a telekommunikációs eszközön keresztül tárgyalás megtartása.

A megkérdezettek közül mindkét hivatásrend képviselői úgy gondolták, hogy célszerű, ha ez az eszköz bizonyos eljárási cselekmények esetén a járványhelyzet megszűnését követően is fennmarad. Ahogyan az egyik ügyvéd fogalmazott:

„Tud előnye lenni, csak arra kell figyelni, hogy ne tolódjon el, ne váljon túl hangsúlyossá... Hajlamos ez a rendszer elbillenni egy irányba: a nyilvánosság és a közvetlenség elvének sérelme a terhelttel szemben. Önmérséklettel érdemes a jó dolgokat megtartani.” (ügyvéd 5)

Külön kiemelték a távmeghallgatás előnyét külföldön lévő tanúk meghallgatásánál – erre lehetőség van garanciális feltételek mellett, ellenőrzött körülmények között: a tanút egy külföldi hatóság épületéből hallgatják meg. Egyetlen technikai nehézségként azt említették, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben alacsony a távmeghallgatás lebonyolítására szolgáló végpontok száma, ugyanazt a helyiséget használja az ügyész, a tárgyalási bíró, a bv. bíró, a nyomozási bíró, a rendőrség.

3.3.2 A védővel való ellenőrzés nélküli egyeztetés, kommunikáció

Közérdekű adatigényléssel fordultunk a Legfőbb Ügyészséghez, hogy megtudjuk, a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyelet ellátása során 2018, 2019, 2020, valamint 2021 években indult-e olyan ügyészi törvényességi felügyeleti eljárás, amely a büntetés-végrehajtási intézetek vagy intézmények távmeghallgatások bonyolításával kapcsolatos gyakorlatát érintette, vagy azzal volt kapcsolatos. A Legfőbb Ügyészség tájékoztatása⁹⁴ szerint két esetben intézkedtek a telekommunikációs

⁹⁴ Legfőbb Ügyészség-adatszolgáltatás a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatigénylésére. Ikt.sz. ABOIGA/1-130/2021, 2021. szeptember 8.

eszközök alkalmazásával kapcsolatosan:

1. „A Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben egy fogvatartott a bv. törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyész meghallgatása során sérelmezte, hogy a vele szemben elrendelt kényszerintézkedés határidejének meghosszabbítása tárgyában tartott ülésen a távmeghallgatást – figyelemmel arra, hogy az erre a célra kijelölt és felszerelt helyiségben egy másik fogvatartott meghallgatása zajlott – egy laptopon keresztül bonyolították le.
2. A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben egy fogvatartott azt panaszolta, hogy a távtárgyalás szünetében, miközben a bv. intézet által biztosított mobiltelefonon konzultált a védőjével, a helyiségben egy felügyelő is jelen volt, ezért az ellenőrzés nélküli kapcsolattartás nem volt biztosított.”

Feltételezhető, hogy az ellenőrzés nélküli kapcsolattartás sérelmével összefüggő panaszok az esetek döntő többségében nem jutnak el a büntetés-végrehajtás felett törvényességi felügyeletet gyakorló ügyészhez, mivel az empirikus kutatásban részt vevő védők tapasztalatai szerint általános, hogy fogva lévő terhelt nem tud négy szemközt egyeztetni a védőjével. Ketten így fogalmazták meg ezt a problémát a kutatásban részt vevő ügyvédek közül:

„A személyes meghallgatás-tárgyalás úgy néz ki, hogy bemegyünk az ügyféllel egy nagyon kis szobába. Két pad lerakva, nem is férnénk el szembe ülve. Egy lukba. Az ajtó nyitva van, a bv. őr áll vagy ül az ajtóban. Tehát valódi, ellenőrzés nélküli egyeztetés nem történik a személyes tárgyalás előtt-után. Időkeretet biztosítanak rá, de megfelelő helyet nem.” (ügyvéd 4)

„Biztos, hogy nem tudtam vele ellenőrzés nélkül tanácskozni. Ott adtak egy telefont, ami nem az enyém és csak azon keresztül lehetett beszélni. A bíróságon a tárgyalóterem sarkában inkább, mint a folyosón, mert ott folyik a csatazaj. De az őr ott volt élőben is, illetve most is. Nem viszik külön, mert nincs hova. Feloldhatatlan dolog, mert ha a folyosón beszélsz vele, akkor is ott van az őr. Ha nem süket, akkor hallja, amit beszéltek. A vezetősíj maximum 1,5 méter hosszú, ami nem elegendő. Ha kicsit is értelmes a terhelt, akkor tudok vele rejtett módon kommunikálni. Ha ő is ügyes és én is az vagyok. A terheltet roppant módon zavarja. Főleg kirendeltként nagyjából 5 perced van arra, hogy valamilyen kapcsolatot kialakíts az emberrel, helyettesként nem tudtál bemenni, ha tegnap vetted át mástól. Meghatalmazottként kevésbé probléma, mert velem még olyan nem volt, hogy már az őrizet alatt ne lettem volna nála.” (ügyvéd 3)

A kutatásban részt vevő bírók és ügyvédek felhívták a figyelmet arra, hogy a távmeghallgatás esetén nagyobb eséllyel sérülhetnek a garanciális jogok, mivel a személyes tárgyaláshoz képest a védő és a terhelt közötti négy szemközti egyeztetésre való lehetőség jelentősen korlátozott a távmeghallgatások közben és után. Ugyan néhány interjúalany kifejtette, hogy tapasztalataik szerint a személyes ügyvédi beszélőn és a tárgyaláson is általában legalább egy biztonsági felügyelő hallótávolságon belül szokott lenni. A bíró a négy szemközti egyeztetésre rendszerint lehetőséget ad, ilyenkor „kimegy” a hívásból, de a védők jellemzően nem bíznak abban, hogy a beszélgetést ténylegesen nem rögzítik. Valamint a legtöbb esetben a fogvatartott terhelt mellett jelen van a helyiségben egy biztonsági felügyelő, vagy egy reintegrációs tiszt is. Ezért a telefonálás jelenti a bevett módot a védelem és a terhelt közötti egyeztetésre, a bírók a tapasztalatok szerint erre is lehetőséget adnak, erre az időre szüneteltetik a távmeghallgatást. Ez a legszegényebb terheltek esetén vezethet diszkriminatív gyakorlathoz, akiknek nem áll rendelkezésükre bv. mobil,⁹⁵ ezáltal korlátozott a lehetőségük a védelemmel való telefonos kapcsolattartásra.

Az egyik volt fogvatartott interjúalany *(középkorú férfi, hosszú ítéletet töltött gazdasági bűncselekmény*

⁹⁵ A telefonálásra a fogvatartottak a bv. intézet által biztosított, kártyával tölthető mobiltelefon-készüléket használhatják. A telefonokért 35 ezer forint letéti díjat kell fizetni. A telefonok nem hívhatók vissza, a rabok pedig csak azokat a számokat hívhatják, akik hivatalos kapcsolattartóik. A védővel való beszélgetés díja azonos, de időben nem korlátozott. Azok a rossz anyagi helyzetű fogvatartottak, akiknek nincs „saját” bv. mobiljuk, az intézetben elérhető fali telefonokat használhatják, korlátozott időtartamban.

elkövetése miatt) elmondta, hogy a fogva tartása során volt tapasztalata távmeghallgatással a COVID-19 járvány kitörése előtt és után is. Elmondása szerint ezekkel az alkalmakkal nem volt probléma, tudott ellenőrzés nélkül egyeztetni ügyvédjével. Problémásnak tartotta viszont azt, hogy amikor reintegrációs őrizetet kérelmezett, a bv. pártfogó véleményét megalapozó interjút Skype-on keresztül tartották egy olyan beszélőhelyiségben, ahol sokan jelen voltak, tehát egyértelműen hallották a beszélgetést a teremben jelen lévő fogvatartott társak, biztonsági felügyelők és reintegrációs tisztek is. Ez kényelmetlen, kiszolgáltatott érzést keltett az interjúalanyban.

A másik volt fogvatartott interjúalany (*középkorú, első büntényes, korrupciós bűncselekményért fél évet töltött büntetés-végrehajtási intézetben, az interjú készítésekor reintegrációs őrizetben volt*) társai elmondása alapján úgy tudja, hogy a koronavírus alatt, azaz 2020. március 15-től mindenkinek minden ügyét távmeghallgatás útján tartották. Neki már nem volt ekkor folyamatban ügye, így csak a reintegrációs őrizettel kapcsolatos bv. bírói meghallgatása történt telekommunikációs eszköz útján. Ezen a távmeghallgatáson nem tapasztalt problémát: rendelkezésére állt laptop, nagy kivetítő monitorral, minden jól látható és hallható volt. Elmondása szerint ő egyedül volt a szobában, rajta kívül még a nevelője volt jelen, aki szintén nyilatkozott. Ott azonnal döntött is a bíró, a döntést is a távmeghallgatás során közölte.

3.3.3 Nyilvánosság, közvetlenség – személyesség

Több védőben felmerült, hogy a tárgyalás nyilvánosságának elve általában nem tud megvalósulni a telekommunikációs eszközön keresztül folytatott eljárások esetében. A jelenlegi gyakorlat szerint az esetek többségében a nyilvánosság de facto ki van zárva a tárgyalásról, ami az egyik megkérdezett ügyvéd szerint problematikus, „mindenkinek a jogát sérti, mivel ezen keresztül a büntetőeljárás generálprevenziós célja csorbát szenved.”

„Én jobb szeretem a személyest, mert a tárgyalás közvetlenségéhez is ez járul hozzá – vádirat, bizonyítási eszközök tisztázásához jobb a személyes jelenlét, mert a távolban mindenki a saját tapasztalatai, fantáziája segítségével egészíti ki a történeteket. [...] A terheltek sem mindig örülnek a távmeghallgatásnak: «majd úgyis elítélnék TV-n, oda se kell menni, majd elítélnék a képernyőn». Van, aki szeretné, hogy szembenézzenek vele. Meg vannak fosztva a szabadságuktól, de integetnek a TV-nek, hogy benne vagyunk a tévében, mintha a Fókuszban lennének egy riport műsorban – miközben az életük nagy részét meghatározó döntés születhet. Grotoszt jelenetek tudnak lenni. Vagy pl. 13 évet kapott az ember az Ítéltáblán tanácsülésben (csak bírák, iratok alapján), úgy, hogy nem volt ott senki – bikkfanyelvű határozatot kapja a bv. intézet, onnan tudja meg a terhelt a jogerős ítéletét az bv. intézet tolmácsolásában.» (ügyvéd 5)

3.3.4 Szállítás vs. távmeghallgatás fogvatartotti szemmel

Az empirikus kutatás és a Magyar Helsinki Bizottsághoz beérkező érintetti beszámolók szerint az elégtelen mennyiségű végpontok száma és az ettől teljesen független túlzásfokosság⁹⁶ kialakulását megelőző gyakori átszállítások együttesen azt eredményezhetik, hogy a fogvatartottakat a lakóhelyüktől nagy távolságra kell elhelyezni, vagy adott esetben a távmeghallgatás megtartását csak úgy lehet biztosítani, hogy a szabadságvesztést végrehajtó bv. intézetből egy másik, attól távol lévő bv. intézetbe szállítják a fogvatartottat. Az alábbiakban röviden bemutatunk egy ilyen példát.

Példa: A Magyar Helsinki Bizottság egyik ügyfele több éve töltötte szabadságvesztés büntetését az ország nyugati felében található büntetés-végrehajtási intézetben lakóhelyéhez közel. A feltételes szabadsága esedékességét két hónappal megelőzően mindenfajta indoklás nélkül az ország keleti felében egy 430 km-re található bv. intézetben helyezték el. Kérésére azt a tájékoztatást adta az országos parancsnokság, hogy az átszállításra biztonsági okok miatt

⁹⁶ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a [Varga és mások kontra Magyarország](#) ügyben 2015-ben ügyben rendszerszintű változtatásokra kötelezte a magyar államot a börtönök túlzásfokosságának megszüntetésének érdekében.

került sor, amelyről legkorábban szabadulásakor kaphat esetlegesen tájékoztatást.

A fogvatartottnak ugyanakkor folyamatban volt egy pere, amelyet az ország nyugati felében található törvényszék tárgyalt úgy, hogy a fogvatartottat telekommunikációs eszközzel hallgatták meg, miközben ő a bv. intézetben tartózkodott. A következő tárgyalási napot megelőzően az „új” bv. intézetben jelezték a fogvatartottnak, hogy az áthelyezés ellenére a tárgyalásra előállítják a korábbi bv. intézetbe, hogy onnan, telekommunikációs eszközön keresztül vehessen részt a tárgyaláson. Tekintettel arra, hogy a fogvatartottnak pénteki napon jelezték, hogy a meghallgatásra hétfőn visszazállítják a korábbi intézetbe a fogvatartott és ügyvédje telefonon keresztül próbált meg intézkedni.

A fogvatartott jelezte a bv. intézetben a személyi állománynak panaszát, kérte, hogy ne állítsák elő. Nem ért el eredményt. Tekintettel arra, hogy egy rab nem tud telefonálni hatóságoknak, szervezeteknek, az ügyvéd jelezte a bíróságnak, hogy áthelyezésre került sor, kérte, hogy a fogvatartottat az „új” bv. intézetből hallgassák meg. A bíróság elutasította a kérelmet, arra hivatkozott, hogy a fogvatartás új helyszínén a tárgyalás időpontjában nincs szabad végpont, így onnan nem tudják az eljárásba „kapcsolni” a rabot. A felvetést, miszerint ebben az esetben egy, az aktuális elhelyezése közelében található bv. intézetbe állítsák elő a fogvatartottat és így bonyolítsák a tárgyalást, elvetette a bíróság. Szóban adott indokolásuk az volt, hogy csak úgy tudnak végpontot foglalni egy bv. intézetbe, ha a már korábban lefoglalt végpont használatát visszamondják, így azonban, ha a kiválasztott helyen nem elérhető végpont, akkor előfordulhat, hogy „két szék között a pad alá esnek”, és egyik helyen sem tudnak időpontot foglalni a tárgyaláshoz, amelyet ennek következtében kénytelenek elhalasztani. A bíróság érvelése szerint fontos volt megtartani a tárgyalást, mert az egyik tanú hosszú idő után éppen elérhetővé vált.

A fogvatartottat előállították a tárgyalásra. 430 kilométert utazott anélkül, hogy egészségügyi megállót, szünetet engedélyeztek volna a számára. A korábbi fogvatartási helyéül szolgáló bv. intézetből telekommunikációs eszköz útján – tehát nem személyesen a bíróságon – részt vett a tárgyaláson. A rab jelezte a bíróságnak, hogy ügyében a bíróság nem járhat el, de a jelzés következtében érdemi tárgyalásra nem került sor.

A fogvatartottat a távmeghallgatás helyéül szolgáló bv. intézetben karanténba helyezték, nem mehetett el az intézetben működő boltba, nem engedélyezték a szabadlevegőn tartózkodását. Egy hét után visszazállították a 430 km-re lévő, az ország keleti felében található büntetés-végrehajtási intézetbe, ahol folytatta büntetése letöltését. Az ügye, melynek tárgyalására előállították, továbbra is folyamatban van, az elmúlt fél évben tárgyalásra nem került sor.

A kutatásban választ adók között volt olyan védő, aki hasonló tapasztalatokról számolt be, tehát előfordult, hogy egyetlen tárgyalás miatt többször szállították oda-vissza az ügyfelét a bv.-ben a tárgyalás kitérő idején távmeghallgatásra alkalmas végpont hiánya miatt. Arról is beszámolt néhány ügyvéd, hogy tapasztalataik szerint vannak olyan helyek, ahol nagyobb az ügyteher és sokat kell várakozni a tárgyalásra. Kifejtették: sokszor kell arra várni, hogy a bíróság és a büntetés-végrehajtás számára egyszerre legyen elérhető a távmeghallgatás lebonyolításához szükséges eszközrendszer – a kutatásban ezt említő ügyvédek szerint leginkább a helyi bv. intézetek alacsony kapacitása miatt –, ilyenként említették például a fővárost és Fejér megyét.

A kutatásban részt vevő mindkét volt fogvatartottat megkértük, hogy hasonlítsák össze, számukra a tárgyalásra szállítás vagy a távmeghallgatás volt-e előnyösebb, kezelhetőbb. Egyikük szerint a távmeghallgatás „sokkal jobb”, a szállítás pedig a fogvatartott számára hatalmas trauma, „tragédia, botrányosan működik, vállalhatatlan.” Elmondása szerint ahol várakoznia kell a fogvatartottnak, ott fél napig nem lehet mosdóba menni, nincs rendes étel. Az ő véleménye szerint az eljárás közvetlenségét

és a terhelt jogokat tekintve teljesen mindegy, hogy a terhelt személyesen vagy távmeghallgatás útján van jelen a tárgyalásán, a távmeghallgatáson is ugyanúgy, gond nélkül jelen lehet az ügyvéd.

A kutatásban választ adó másik volt fogvatartott tapasztalatai szerint a szállítás gyakorlata a bv. intézetben töltött évek során jelentős javulást mutatott: régebben elviselhetetlenül zsúfoltak voltak az átszállítottak számára szolgáló ideiglenes megőrző helyiségek („csurma”), ahol súlyos konfliktusok alakultak ki a fogvatartottak között. Elmondása szerint „régén beraktak 200 főt a «csurmába» és szabad rablás volt; ma már kulturáltabbak a szállítás körülményei, viszont most olyan szabály van, hogy a szállításban lévő nem «spejzolhat»,” tehát nem vásárolhat a bv. intézet fogvatartottak számára fenntartott boltjában, ami minden érintett számára kényelmetlen helyzetet eredményez. Akinek pedig nincs bv. mobiltelefonja, az a szállítás során kiszolgáltatottabb, mert nem biztos, hogy fog tudni telefonálni. A távmeghallgatás számára az megromlott egészségi állapota miatt előnyösebbnek bizonyult, de szerinte sokan vannak, akiknek a rokonai közelebb laknak a bírósághoz, így jóval olcsóbban tudnak találkozni a tárgyalás alkalmával fogvatartott hozzátartozójukkal. Ilyenkor a tárgyalás előtt-után vagy a szünetében egy rövid beszélőt tudtak kérni. Elmondása szerint különösen az alacsony jövedelmű fogvatartottaknak és családjuknak fontos lehetőség ez a fajta „pluszlátogatás”.

3.3.5 Kapcsolattartás az általános és a bv. pártfogóval a koronavírus idején

A kutatásban részt vevő mindkét volt fogvatartott a koronavírus során került reintegrációs őrizetbe, tapasztalataik egymáshoz hasonlóak voltak. Egyikük elmondása szerint a bv. pártfogójának nagyon magas az ügyterhe, emiatt az ő esetében gyakorlatilag nem ellenőrzi a reintegrációs őrizet magatartási szabályait. Szerinte aki „betartja a szabályokat, azzal nem foglalkoznak.” Személyesen még nem is találkozott a kinti bv. pártfogójával a négy hónapja tartó reintegrációs őrizete során, a kapcsolattartásuk a telefonra és az emailre korlátozódik – úgy gondolja, hogy járvány nélkül is ugyanígy alakult volna. A bv. pártfogó időnként felhívja telefonon mondván, „írjon már két sort, hogy jól vagyunk.” Saját bevallása szerint támogatásra, segítségre mindemellett nagyon is lett volna szüksége, például a munkavállalásban. A másik volt fogvatartott válaszádot két hónap leforgása alatt személyesen egyszer ellenőrizte a bv. pártfogója – akkor is azért, mert vitás kérdés merült fel az elektronikus távfelügyeleti eszköz működésével kapcsolatban. Úgy emlékszik, telefonon összesen talán háromszor beszéltek – csak akkor, ha valamilyen vita, probléma merült fel a magatartási szabályok értelmezése vagy módosítása kapcsán. Elmondása szerint egyébként a bv. pártfogó annyit kért tőle, hogy havonta egyszer írjon egy rövid beszámolót a helyzetéről emailben.

A kutatásban részt vevő bv. pártfogó elmondta, hogy a COVID-19 járvány első hullámában habár a szabályozás szerint 2020. április 6-tól lépett hatályba kötelező jelleggel a telekommunikációs eszköz útján való kommunikáció, valójában a gyakorlatban már március 11-étől nem lehetett személyesen környezettanulmányt készíteni egészen 2020. június 1-ig – még akkor sem, ha azt a Bv. tv. kötelezően előírta.⁹⁷ Az interjúalany elmondta, hogy 2020 márciusa és 2021 júniusa között összesen 25-30 olyan ügye volt, amelyben telefonos kommunikációra alapozva kellett környezettanulmányt készítenie a reintegrációs őrizet engedélyezéséhez. Ezekben az esetekben valamilyen elektronikus üzenetküldő felületen (Facebook Messenger, WhatsApp, Viber) kérte be a szükséges képeket a reintegrációs őrizet helyéül szolgáló ingatlanról. Szerinte többet kellene ezeket a csatornákat használni, mert közelebb áll az érintettekhez, a pártfogoltak közül sokan egyáltalán nem emaileznek. A reintegrációs őrizetet töltőket is telefonon ellenőrizték. A pártfogoltak túlnyomó többsége számára rendelkezésre állt valamilyen telefonos vagy internetes kommunikációs csatorna.

A telefonon keresztül készített környezettanulmányról elmondta, hogy az rendkívüli módon megnehezítette a munkájukat, mivel ellehetetlenítette a munkavégzést, csökkent a munkaterhük, különösen a minőségi munkát redukálta. Szerinte bárki bármit mond, „ez szakmai lealázás. Kérjem meg [az elítéltet], hogy fényképezze le a lakást, és küldje el. Ezt nem kellett volna a BVOP-nak engedni. Meg

⁹⁷ A 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 2020. április 6-tól 2020. május 31-ig hatályos 1. § (8) bekezdése.

kellett volna csinálni a helyszínen.” Szerinte ő bv. pártfogóként a személyes kontaktus által tud igazán motiválni, annak hiánya miatt rengeteg embert elvesztettek, mert az elítéltek „telefonon nehezebben jelentkeztek be, mint személyesen,” ezáltal maga a pártfogó felügyelet elvesztette a súlyát és jelentőségét.

„Ha eltűnt, nem tudtam ellenőrizni, mert nem mehettem ki. Nem tudtam ellenőrizni ezeket az embereket. Eszköztelen voltam – a bv. ügyésznek sem írhattam a javaslatot, mert ő sem léphetett a COVID-19 miatt.”(bv. pártfogó)

Véleménye szerint a koronavírus idején a pártfogoltak között többen lettek bűnismétlők, mint a járvány előtti időben, de szerinte ez nem a pártfogói kontroll hiányából fakadt, hanem az általános kiszolgáltatott helyzetből, ami mind egzisztenciálisan mind érzelmileg megterhelte a büntetés-végrehajtásból szabadulókat. Ugyanakkor tény, hogy a pártfogás támogatást nyújtó elemei nem érvényesülhettek a személyesség hiányából fakadóan, kivéve az első és a második járványhullám közötti öt hónapban, amikor 2020. június 1. után 2020 novemberéig a járvány által veszélyeztetett idős és beteg pártfogoltak kivételével újraindulhatott a személyes kapcsolattartás. A járvány második hulláma során, 2020 novemberétől egészen 2021 nyaráig – az általános pártfogókkal ellentétben – a bv. pártfogóknak újra fel kellett függeszteniük a személyes kapcsolattartást a pártfogoltjaikkal. Ez rendkívül hátrányosan érintette a személyes bv. pártfogást – ugyanakkor a bv.-n belül a felszabaduló kapacitásukat a reintegrációs tisztek munkájának megsegítésére használták, pl. Skype-hívások koordinációjában vettek részt.

A pártfogók tapasztalatai megoszlottak arra vonatkozóan, hogy mennyiben tekintettek el a veszélyhelyzet alatt a személyes kapcsolattartástól. A megkérdezett pártfogók információi szerint a pártfogók kaptak okostelefont, ami megkönnyítette a telekommunikációs eszköz útján való kapcsolattartást. Volt olyan, aki azt mondta, hogy nem tud megfelelő minőségben kommunikálni telefonon. A környezetanulmánnyal kapcsolatban egyöntetűen azon a véleményen voltak, hogy azt lehetetlen elektronikus kapcsolattartáson keresztül a megfelelő szakmai színvonalon elkészíteni. Több megyében a járvány idején is kijártak maszkban, fertőtlenítővel, hogy elkészítsék a környezetanulmányt, illetve fogadtak is ügyfeleket az irodában. Általánosan elmondható, hogy az első hullám idején, a vonatkozó kormányrendelet⁹⁸ hatálya alatt máshogyan nem, csak telekommunikációs eszközön keresztül folyhatott a kommunikáció, a második hullámban, 2020 őszén vegyes volt a gyakorlat és 2021 tavaszára, a harmadik hullámra álltak vissza szinte teljesen a személyes kapcsolattartásra. Ahogy több pártfogó felügyelő az interjúkban elmondta:

„Már észre se vettük, hogy lett harmadik hullám. Fertőtlenítettünk, szellőztettünk, az ügyfeleket is megkértük kézfertőtlenítésre... Személyes kapcsolat nélkül nem tudsz pártfogolni.” (pártfogó 2)

„Az online kapcsolattartásban egy időben láttam alternatívát, de rájöttem, hogy nagyon kell a személyes kapcsolattartás, az erőfeszítés miatt – nem mindegy, hogy valaki az ágyban fekvő felveszi a telefont, vagy felöltözik és bejön.” (pártfogó 3)

Összességében a pártfogók a járványhelyzet alatt megerősítést nyertek abban, hogy a pártfogottakkal végzett saját munkájukban a személyes kapcsolat és az ellenőrzés elengedhetetlen. Az elektronikus kapcsolattartás lehetősége ugyanakkor megkönnyítette a szervezési és adminisztrációs folyamatokat a pártfogás kapcsán bevont szervekkel, intézményekkel, így például a közérdekű munkáltató önkormányzatokkal. Ez gyorsabb lett és reményeik szerint hosszútávon is egyszerűsödött. Megnyitotta az utat új partnerek felé is – pl. a fiatalok pártfogoltak esetén a közvetlen kapcsolat hiányában az iskolától kellett beszerezniük információkat. Ezek az új, vagy szorosabbá váló együttműködések a pandémia hozadékai.

⁹⁸ 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 6. §

4. Javaslato

1. A koronavírus járvány alatt bevezetett, a terhelti jogokat a távmeghallgatás jelentősen szűkebb keretek közé szorító szabályozás térjen vissza legalábbis a hatályos Be. által a terheltek tisztességes eljáráshoz való jogát garantáló szintre.
2. Hosszú távon mindenképpen kívánatos ugyanakkor a hatályos Be. esetében is módosítani vagy adott esetben hatályon kívül helyezni a terhelti jogokat korlátozó és a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése szempontjából aggályosnak tekinthető rendelkezéseket.
3. A pandémia elmúltával állítsák vissza a személyes formában tartott tárgyalásokat.
4. Rendszerszinten csökkenteni kell a börtönpopulációt alternatív szankciók alkalmazásának előtérbe helyezésével, mert úgy kisebb infrastrukturális igény lesz a fogvatartottak eljárásbeli részvételének biztosítására.
5. A pandémia idején a büntetés-végrehajtás és az Országos Rendőr-főkapitányság tegyen lépéseket távmeghallgatás lebonyolítására alkalmas eszközök beszerzésére.
6. A büntető igazságszolgáltatás számára általánosságban legyen elegendő eszköz ahhoz, hogy ne fenyegetsen az eljárások elhúzódásának veszélye és ne fordulhasson elő, hogy a terhelt részvételét a távmeghallgatáson csak úgy lehet biztosítani, hogy többszáz kilométert szállítják egyik bv. intézetből a másikba.
7. Figyelmet kell fordítani arra, hogy a terhelt és a védő közti négy szemközti egyeztetés mind a személyes, mind a telekommunikációs eszköz útján folytatott tárgyaláson megvalósuljon.
8. Az érintett szervek tegyenek lépéseket a telekommunikációs eszköz útján biztosított tárgyalás nyilvánosságának megőrzésére.
9. A pártfogolás szigorú védekezés mellett működhessen pandémia idején is. Különösen, a bv. pártfogó és pártfogoltja között működhessen szigorú védekezés mellett a személyes kapcsolattartás. Alakítsanak ki olyan, a bv. pártfogó és pártfogoltja találkozására alkalmas helyiségeket, amelyek elhanyagolható mértékű járványügyi kockázatot jelentenek, mint pl. a bv. intézetekből ismert biztonsági beszélőfülkék.